

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA
BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM
2014–2017

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Barbora Fürbacherová

**Výtvarné a pracovní činnosti ve školní družině základní školy
speciální**

Praha 2017

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Josef Slowík, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR PART-TIME STUDIES

2014–2017

BACHELOR THESIS

Barbora Fürbacherová

**Art and Work Activities at a School Club
of a Special Primary School**

Prague 2017

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PhDr. Josef Slowík, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

.....
Barbora Fürbacherová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Josefovi Slowíkovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a věcné připomínky, které mi v průběhu zpracování bakalářské práce poskytl.

Anotace

Bakalářská práce Výtvarné a pracovní činnosti ve školní družině základní školy speciální se zabývá problematikou výtvarné a pracovní činnosti u dětí s mentální retardací na základních školách speciálních. Toto odvětví je mnohými podceňováno, avšak pro děti je to velice důležitá součást edukace, jelikož během ní nepocítují tlak a dokáží se uvolnit. Během manuální činnosti se rozvíjí jak jejich jemná motorika, tak myšlení, cítění, vnímání apod. Práce si klade za cíl, pojmout celou šíři výtvarné a pracovní problematiky u dětí s mentální retardací. Monitoruje aktuální míru využívání výtvarných a pracovních činností ve školní družině Základní školy speciální v Děčíně a efekt těchto činností na psychický a osobnostní rozvoj mentálně postižených dětí. Teoretická část písemné práce zahrnuje obecný popis školní družiny, mentální retardace, žáka s mentální retardací, výchovu a vzdělávání jedinců s mentální retardací a školní vzdělávací program školní družiny speciální. V neposlední řadě jsou v práci zmíněny tři příklady výrobků, které vychovatelé během výtvarné činnosti vytvořili společně s dětmi.

Klíčová slova

Děčín, edukace, pracovní činnost, školní družina, výchova, výtvarná činnost, základní škola speciální, žák s mentální retardací.

Annotation

The bachelor thesis Art and Work Activities at a School Club of a Special Primary School deals with the issues of art and work activities in mentally retarded children at special primary schools. This area is often underestimated, but for these children, it is a very important part of education, because they do not feel pressure and are able to relax. During manual activities, their fine motor skills, thinking, feeling perception etc. develop. The aim of this thesis is to cover the whole range of art and work issues in mentally retarded children. It monitors the current extent of use of art and work activities at a school club of the Special Primary School in Děčín and the effect of these activities on the psychological and personality development of mentally disabled children. The theoretical part includes a general description of a school club, mental retardation, a mentally retarded student, education of mentally retarded persons and a school educational programme of a special school club. Last but not least, three examples of products which educators created together with children during art activities are mentioned.

Keywords

Art activity, Děčín, education, mentally retarded student, school club, special primary school, upbringing, work activity.

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 ŠKOLNÍ DRUŽINA	11
1.1 Charakteristika školní družiny.....	11
1.2 Vychovatelka ve školní družině	13
1.3 Vedení dokumentace školní družiny	15
1.3.1 Základní pedagogická dokumentace.....	15
1.3.2 Vnitřní řád školní družiny	15
1.3.3 Přehled výchovně-vzdělávací práce.....	16
1.3.4 Docházkový sešit	16
1.3.5 Přihlášky do školní družiny.....	16
1.4 Činnosti ve školní družině	17
1.4.1 Výtvarné činnosti ve školní družině.....	17
1.4.2 Pracovní činnosti ve školní družině	18
2 MENTÁLNÍ RETARDACE	20
2.1 Charakteristika mentální retardace	20
2.2 Etiologické faktory	21
2.2.1 Endogenní etiologické faktory mentální retardace	22
2.2.2 Exogenní etiologické faktory mentální retardace	23
3 ŽÁK S MENTÁLNÍ RETARDACÍ	24
3.1 Poznání a vnímání	24
3.2 Myšlení a řeč	25
3.3 Paměť	25
3.4 Emoce	25
3.5 Aspirace.....	26
3.6 Vůle	26
3.7 Socializace.....	26
4 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ JEDINCŮ S MENTÁLNÍ RETARDACÍ	28
4.1 Výtvarná výchova žáka s mentálním postižením	28
4.2 Pracovní výchova mentálně retardovaných žáků	31

5 ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM DRUŽINY ZŠ SPECIÁLNÍ.....	33
5.1 Poslání	33
5.2 Rámcový obsah Školního vzdělávacího programu družiny	35
5.3 Integrované vzdělávací cíle ŠVP družiny speciální	36
PRAKTICKÁ ČÁST	39
6 CHARAKTERISTIKA ZAŘÍZENÍ.....	39
7 VÝZKUM VÝTVARNÝCH A PRACOVNÍCH ČINNOSTÍ ŠKOLNÍ DRUŽINY.....	40
7.1 Zaměření a cíle výzkumu	40
7.2 Použité výzkumné metody	40
7.3 Charakteristika výzkumného vzorku.....	41
7.4 Pozorování výtvarné a pracovní činnosti v družině ZŠ speciální	41
7.4.1 Hospitační záznam 1	42
7.4.2 Hospitační záznam 2	44
7.4.3 Hospitační záznam 3	47
7.5 Vyhodnocení rozhovoru	48
7.5.1 Rozhovor s vedoucí družiny	49
7.5.2 Rozhovory s rodiči žáků	50
7.6 Vyhodnocení dotazníku.....	51
8 PŘEDLOHY PRO VÝTVARNOU A PRACOVNÍ ČINNOST.....	54
8.1 Výtvarné činnosti.....	55
8.2 Pracovní činnosti	58
8.3 Pracovně-výtvarné činnosti	59
9 SHRUTÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	60
ZÁVĚR	62
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	64
SEZNAM ZKRATEK	68
SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK.....	69
SEZNAM PŘÍLOH.....	70

ÚVOD

Bakalářská práce s názvem *Výtvarné a pracovní činnosti ve školní družině základní školy speciální* si klade za cíl, pojmout celou šíři výtvarné a pracovní problematiky u dětí s mentální retardací a zaměřit se na metody práce, kterými můžeme získat zájem dětí o výtvarné činnosti, probudit a postupně rozvíjet jejich tvořivé schopnosti a systematicky jim přibližovat výtvarné umění. Pro práci je nezbytné pochopit myšlení a chování žáka s mentální retardací, jelikož pouze tak je možné být nápomocen při zdokonalování jeho osobnosti a utváření kvalitních základů jeho budoucího života. Problematikou mentální retardace se zabývá mnoho odborníků, bylo vydáno několik odborných publikací, nelze však říci, že tato oblast je zcela poznána. Vcítit se do žáka s mentální retardací, je nesmírně složité, ve většině případů žijí v tzv. „svém světě“ a jejich chování, myšlenky, či úvahy jsou jen těžce předvídatelné. V našich schopnostech je pouze vycházet z již předložených informací získaných na základě dlouholetého pozorování a zkušeností. Je možné si zavázat oči a pokusit se fungovat jako slepý člověk, nebo si zacpat uši a komunikovat pouze neverbálními pohyby, jak si však přivodit zpomalené myšlení, cítění anebo přirozeně neřízenou reakci emocí? A právě zde se ukazuje důvod volby tématu bakalářské práce. Každá nová zkušenost a poznatek je velkým přínosem do této oblasti a tím by měla být i tato písemná práce.

Výtvarné a pracovní činnosti jsou velmi důležitým prostředkem k rozvoji osobnosti mentálně postižených dětí. I když se laikům může zdát, že se jedná o pouhé zabavení a neefektivní relaxační činnosti, je tomu právě zcela opačně. Zábavná, avšak velmi efektivní forma výchovy a vzdělání, kterou výtvarná a pracovní činnost bez pochyby je, má tak své zasloužené místo v každém vzdělávacím programu volnočasového školního zařízení, v našem případě školní družiny. Nejen, že děti během manuální činnosti rozvíjí jemnou motoriku, ony se navíc učí poznání (základní umělecká díla národní i světové kultury, tvůrce a interprety, hlavní etapy vývoje umění), rozvoj (vnímání, prožívání, chápání, hodnocení krásy umělecké i mimoumělecké), zušlechťování (cítění, myšlení, jednání). Nicméně vše záleží na přítomném pedagogovi, který zná schopnosti dětí ve třídě a sám tak nejlépe zhodnotí, zda činnost děti zvládnou a v jakém rozsahu.

Výtvarná a pracovní činnost je jistým odvětvím umění, které plní v životě člověka celou řadu rozmanitých funkcí. Je-li pro jednoho pouhým obohacením duševního života, pro jiného se stává životní nezbytností. Není dobré, když lidé toto odvětví podceňují, jelikož může být velkým přínosem pro všechny. Již Aristoteles zdůrazňoval jako nejzákladnější funkci umění, uspokojování estetických potřeb člověka a mírnění bolesti.¹ Význam má výtvarné a pracovní zaměření nejen z individuálního hlediska, ale také ze společenského, kdy jedinec je obohacen o společenské informace, které je dále schopen sdílet s ostatními a není tak vytržen z kolektivu.

Praktická část bude pojata jako výzkum využívání výtvarných a pracovních činností ve školní družině Základní školy speciální v Děčíně. Skrze dotazníkové šetření, rozhovory a pozorování se pokusím zjistit, jestli vybraná družina patřičně zapojuje výtvarné a pracovní činnosti do svého programu a jak velký pozitivní dopad mají vybrané činnosti na rozvoj dětí. Dále také, zda jsou s dosavadním chodem školní družiny spokojené jak děti, tak rodiče i samotný odborný pedagogický personál.

Výtvarné a pracovní činnosti patří mezi oblíbenou aktivitu dětí. Proto bychom si měli uvědomovat její velký význam a možnost, zvýšit efektivitu edukace jejím prostřednictvím.

---

¹ ARISTOTELÉS. *Poetika: řecko-česky*. Praha: OIKOYMENH, 2008.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ŠKOLNÍ DRUŽINA

1.1 Charakteristika školní družiny

„Školní družina je školské zařízení výchovy mimo vyučování, je mezi ostatními zařízeními určenými pro volný čas dětí nejčetnější, zaměstnává nejvíce vychovatelů a jeho odděleními prošlo nejvíce dětí.“² Podobnou definici školní družiny předkládá také MŠMT (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy) „Školní družiny jsou školská zařízení, která poskytují zájmové vzdělávání žákům z jedné nebo několika základních škol podle vlastního vzdělávacího programu, který jim umožňuje výrazně se profilovat podle zájmů a potřeb žáků. Školní družina slouží výchově, vzdělávání, rekreační, sportovní a zájmové činnosti žáků v době mimo vyučování“³. Dle specifikace MŠMT je patrné, že ačkoli bývají školní družiny často neoddělitelnou součástí základních škol, jejich činnost je zcela samostatnou oblastí vzdělávání, která se řídí specifickými pravidly i požadavky pedagogiky volného času. Na rozdíl od školy mohou být ŠD (školní družiny) v provozu jak ve volné dny, tak i o prázdninách. Cíle školní družiny vycházející z Rámcového vzdělávacího programu pro školní družiny:

1. „rozvoj dítěte, jeho učení a poznání,
2. osvojování základů hodnot, na nichž je založena naše společnost,
3. získávání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí,
4. vychovávání k smysluplnému využívání volného času a vybavovat žáky dostatkem námětů pro naplňování volného času.“⁴

---

² HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. et al. *Školní družina*. Praha: Nakladatelství Portál. 2003. s. 9.

³ Školní družiny. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy*. [online]. © 2013–2017 [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/skolni-druziny>.

⁴ HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. et al. *Školní družina*. Praha: Nakladatelství Portál. 2003. s. 11.

Rodiče přihlašují své dítě do školní družiny především ze sociálních důvodů, aby bylo pod dozorem do doby, než se vrátí ze zaměstnání.⁵ Často při tom vyslovují přání, aby tento „hlídací čas“ byl pro děti efektivní a smysluplný. A právě přesně o to by se měla každá školní družina snažit.

Podle Hájka můžeme den dítěte rozdělit do tří časových úseků:

1. doba pracovní,
2. doba mimopracovní,
3. doba volného času.

Dobou pracovní je myšlena doba, kterou dítě tráví ve škole při vyučování a přípravou na vyučování, dobu mimopracovní potřebuje dítě na odpočinek a regeneraci a doba volného času představuje oblast, kde se může dítě věnovat svým koníčkům.⁶ Jak můžeme vidět v níže uvedeném schématu č. 1, školní družina se nachází na hranici mimopracovního a volného času, tomu by tedy měl odpovídat také charakter činností, kterými družina disponuje. Podle MŠMT by se mělo jednat o výchovu, vzdělávání, rekreační, sportovní a zájmové činnosti žáků. Veškerá tato činnost se vždy odehrává mimo vyučování.⁷

ŠD by měla disponovat řadou vybavení a prostornějšími místnostmi, které by měly dovolovat vytvářet koutky pro oblíbené dětské hry. „*Není pochyb o tom, že odlišné uspořádání interiéru výchovného zařízení přispívá k psychickému uvolnění dětí. Snažíme se proto interiér kolektivních zařízení, v nichž děti tráví čas, přiblížit domácímu prostředí.*“⁸ Mimo základní vybavení jako nábytek, lavice, židle, skříň, police, hračky a zaměstnávací potřeby by se proto nemělo zapomínat ani na bytové doplňky, které tvoří prostředí ŠD útulnějším a mnohem příjemnějším pro všechny děti. Díky tomu se děti do družiny mnohem více těší a pobyt v ní je pro ně příjemně stráveným časem.

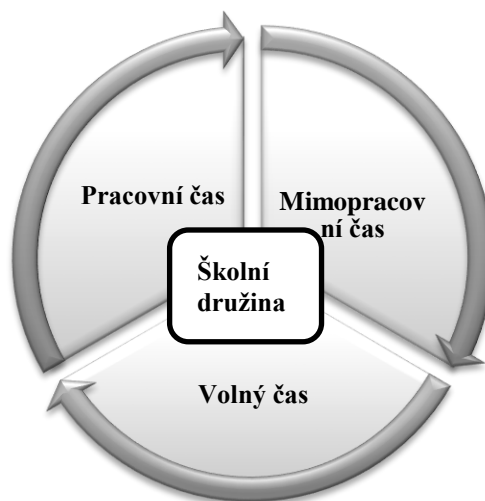
⁵ V potaz nejsou brány rodiče, které dítě do školní družiny umístí pouze z tzv. důvodu „chci mít od dítěte klid“.

⁶ HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. et al. *Školní družina*. Praha: Nakladatelství Portál. 2003.

⁷ Školní družiny. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy*. [online]. © 2013–2017 [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/skolni-druziny>.

⁸ HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. et al. *Školní družina*. Praha: Nakladatelství Portál. 2003. s. 24.

Obrázek 1: Časové úseky dne

Zdroj⁹

1.2 Vychovatelka ve školní družině

Školní družina je místem, které obohacuje denní program dítěte a maximálně podporuje jeho individuální rozvoj, což si vyžaduje odborné pedagogické vedení. Zmíněným vedením se myslí vychovatelka, jejíž osobnost, dosažené kompetence a neustále sebezdokonalování i sebevzdělávání předurčují úspěšnost práce družiny. Vychovatelky působící ve školní družině a obzvláště ve družině s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami musí mít také dostatečnou komunikační úroveň, tedy používat při práci s dětmi odpovídající způsob komunikace (nemonotónní, posazený hlas, srozumitelnost projevu, aj.), vhodnou gestikulaci a mimiku (úsměv, schopnost názorně podporovat mluvený projev gestikulací), vhodné vystupování, oblečení, líčení i kosmetiku. „Úspěšná výchova může probíhat pouze v klidné, radostné a pohodové atmosféře, naplněné porozuměním a kladnými emocemi. Vychovatelka svým naladěním a životními postoji vytváří základní atmosféru školní družiny.“¹⁰ Vztah mezi dítětem a jeho vychovatelkou by měl být vždy vymezen jistými hranicemi, které bude dodržovat jak dítě, tak vychovatel.

⁹ HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. et al. *Školní družina*. Praha: Nakladatelství Portál. 2003. s. 15.

¹⁰ HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. et al. *Školní družina*. Praha: Nakladatelství Portál. 2003. s. 33.

Vychovatel se v mnoha případech stává vzorem pro děti navštěvující ŠD. Z toho důvodu by si měl uvědomovat, jak velký dopad může mít jeho chování, jelikož děti v mladším školním věku mají tendence napodobovat své vzory. To, že se dítě rozhodne převzít způsob chování je založeno na silném citovém vztahu k modelu, nikoli na detekci jeho účelných a neúčelných aktů chování.¹¹ Funkce vychovatele by nikdy neměla být snižována, naopak by si lidé měli uvědomovat jeho důležitost a význam.

Pro úspěšné zvládnutí volnočasových aktivit je nutné si děti pro činnost získat. Předpokladem pro úspěšnou výchovu jsou různorodé dovednosti vychovatele. Podstatnou schopností je umět děti vést, rozvíjet a podněcovat je. Nepostradatelná je znalost metodiky vedení zájmové činnosti, to znamená umět děti činnost naučit. Lukáš Doubrava ve svém článku *V družinách nejsou děti jen hlídány*, podotýká, že jejich program je bohatý, děti se vzdělávají během zábavy. Mnohdy si ani neuvědomují, že hra, které se věnují, rozvíjí jejich myšlení.¹²

„Kdo chce být dobrou vychovatelkou, měl by si najít čas na:

- *Zábavu, protože ve hře se navzájem všichni dobře poznáme a přináší nám radost;*
- *přemýšlení, protože myšlenky jsou zdrojem síly;*
- *četbu, protože četbou získáváme nové poznatky, inspiruje nás, obohacuje;*
- *lásku, protože máme potřebu milovat a být milováni;*
- *veselost a úsměv, protože smích je hudbou duše a nejkratší cestou od člověka k člověku;*
- *štedrost a velkorysost, protože malichernost zabíjí nápady a tvořivost;*
- *vyjádření uznání a ocenění, protože pochvala je pochoutkou života.“¹³*

---

¹¹ ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. s. 75.

¹² Učitelské noviny. Učitelské noviny [online]. Copyright © Copyright 2010 [cit. 24.02.2017]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=5427&PHPSESSID=4ac63d6ebd32f9f5b3698c4a70f855b5>.

¹³ HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. et al. *Školní družina*. Praha: Nakladatelství Portál. 2003. s. 33.

1.3 Vedení dokumentace školní družiny

1.3.1 Základní pedagogická dokumentace

Vzhledem k tomu, že se školní družina řadí mezi školská zařízení, má povinnost vést pedagogickou dokumentaci o své výchovně-vzdělávací činnosti. Jedná se především o zápis do školského rejstříku, který však bývá zpravidla součástí zápisu o škole, pod kterou školní družina spadá.¹⁴ Dále by měla mít zavedenou evidenci žáků (školní matriku), která obsahuje jméno jednotlivých žáků, příjmení, trvalé bydliště, rodné číslo, datum zahájení a ukončení vzdělávání v družině, informace o zdravotní způsobilosti dítěte, případně o jeho zdravotním postižení, identifikační údaje zákonných zástupců včetně kontaktních informací na tyto zástupce.¹⁵ Mezi další základní pedagogické dokumenty družiny patří vnitřní řád, školní vzdělávací program a doklady o přijetí žáků. Kniha úrazů je často dokumentací školy, ale školní družina si může ji vézt zvlášť.

1.3.2 Vnitřní řád školní družiny

Vnitřní školní řád družiny vydává ředitel školy a stanovuje jím provoz družiny a podmínky tohoto provozu.

Obsah vnitřního řádu školní družiny

- Provozní doba,
- komu je školní družina určena,
- užívání místnosti,
- způsob a podmínky přihlašování dětí do školní družiny,
- práva žáků a zákonných zástupců,
- ustanovení o platbách za pobyt dítěte v ŠD,
- podmínky docházky do ŠD,

---

¹⁴ Metodický pokyn k postavení, organizaci a činnosti školních družin. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy*. [online]. © 2013–2017 [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: Školní družiny. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy*. [online]. © 2013–2017 [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/skolni-druziny>.

¹⁵ Zákon č. 561/2004 Sb. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), § 28 odst. 2. a 3. Dokumentace škol a školských zařízení. In.: *Sbírka zákonů*. 24. 9. 2004.

- přechod žáků ze školy do ŠD a odpovědnost za žáky v této době,
- zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků ve ŠD,
- režim ŠD,
- zajištění pitného režimu,
- spolupráce s rodiči,
- užívání dalších prostor školy,
- postup vychovatelky ŠD při nevyzvednutí žáka do stanovené doby,
- dočasné umístění žáků do ŠD, kteří do ní nejsou přihlášení,
- provoz ŠD o prázdninách,
- pravidla styku se zákonnými zástupci.¹⁶

1.3.3 Přehled výchovně-vzdělávací práce

Přehled výchovně-vzdělávací práce je zákonem stanovený tiskopis, jež si musí vézt každá školní družina. Obsahuje jmenný seznam zapsaných žáků, rodiči oznámené předpokládané příchody a odchody daných žáků, rámec týdenních zaměstnání, záznamy týkající se žáků uvedených ve jmenném seznamu a popis týdenních výchovných prací.

1.3.4 Docházkový sešit

Docházkový sešit slouží pro zaznamenávání příchodů a odchodů žáků, kteří nemají uvedenou předpokládanou docházku do školní družiny v přehledu výchovně-vzdělávací práce, neboť družinu navštěvují nepravidelně. Je typický zejména pro ranní nebo večerní družinu.

1.3.5 Přihlášky do školní družiny

Děti navštěvují družinu skrze rodiči vyplněnou přihlášku (zápisový lístek), jež se skládá z identifikačních údajů žáka (viz. školní matrika), způsobu jeho docházky a podpisu zákonných zástupců dítěte.¹⁷

¹⁶ HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. et al. *Školní družina*. Praha: Nakladatelství Portál. 2003. s. 47–49.

¹⁷ Informace k přihlašování a přijímání do školních družin a školních klubů. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy*. [online]. © 2013–2017 [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/informace-k-prihlasovani-a-prijimani-do-skolnich-druzin-a>.

1.4 Činnosti ve školní družině

Školní družina je místem, kde se soustřeďuje řada činností, jež mají za cíl žáka vzdělávat a zabavit, ale především zdokonalovat jej v oblasti sociální, zlepšovat jeho fyzický stav prostřednictvím pohybových tělovýchovných aktivit a probouzet v něm kreativitu skrze výtvarné činnosti.¹⁸ Dítě by se mělo ve školní družině formovat jak po pracovní stránce, k čemuž slouží rukodělné činnosti, tak v komunikativních dovednostech literárně-dramatickou činností. Skrze hudbu, tanec nebo výpočetní techniku se dítě v družině nejen aktivizuje, ale především uvolňuje a prohlubuje svůj cit k pohybu či zdokonaluje technickou gramotnost. Součástí činností družiny jsou i přírodovědné a vlastivědné zájmové činnosti, jež si kladou za úkol vzbuzovat u žáků zájem o ekologii a také potřebu trávit čas na čerstvém vzduchu.¹⁹ Pro potřebu dané práce se nabízí blíže specifikovat především dvě ze zmíněných druhů činností, a to činnost výtvarnou a pracovní.

1.4.1 Výtvarné činnosti ve školní družině

Výtvarné činnosti ve školní družině nezahrnují pouze výtvarné projevy, ale také procházky, hry, práci s literaturou či kulturní zážitky, které probouzejí v dětech estetické citění a motivaci k výtvarné tvorbě.²⁰ Můžeme je rozdělit do tří kategorií:

1. odpočinkové výtvarné činnosti,
2. rekreační výtvarné činnosti,
3. pracovní-technické výtvarné činnosti.

Z výtvarných činností určených k odpočinku můžeme jmenovat volné kresby či jednoduché ilustrace, jež dětem poskytují prostor pro spontánní výtvarné činnosti. Řadíme tu však také činnosti, kdy je dítě v pasivní roli posluchače a přijímá informace o umění a je inspirováno k výtvarné činnosti, jako například odpovídající televizní programy či promítání diapositivů s estetickou tematikou.²¹

---

¹⁸ HOLEYŠOVSKÁ, A. *Rok ve školní družině*. Praha: Portál. 2016.

¹⁹ HOLEYŠOVSKÁ, A. *Zájmová činnost ve školní družině*. Praha: Portál. 2009.

²⁰ BALKOVÁ, K. *Náměty pro školní družinu*. Praha: Portál. 2006.

²¹ POUPA, V., VOSEČEK, J. *Výtvarná výchova*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1984. s. 7–9.

Rekreační výtvarné činnosti probíhají obvykle v přírodě a uplatňují se například při kreslení křídou na asfalt, při hraní kolektivních her s předem vlastnoručně vyrobenými pomůckami, případně při vytváření prostorových situací.²²

Zájmová výtvarná činnost poskytuje snad největší prostor v objevování nových estetických stránek dítěte a podporuje jeho sebevyjádření. Mezi dané činnosti řadíme především hru spojenou s experimentováním jako je tvorba pozvánek, diplomů, plakátů nebo velmi oblíbená tematická výtvarná tvorba a vyobrazování přírody či věcí. Při vyobrazování věcí a přírody využíváme všemožných podmětů od rostlin, plodů, ptáků až přes lidské figury, architekturu, ulice, města až po předměty denní potřeby či stroje. Tematická tvorba je vyobrazování zážitků ze života dospělých i dětí ve vybraném čase a prostoru.²³

1.4.2 Pracovní činnosti ve školní družině

Rukodělné činnosti mají velký podíl na rozvíjení jemné motoriky. Rozvíjejí lidskou tvořivost, trpělivost, přesnost, prostorové cítění, estetické cítění a cit pro materiál.²⁴ Pravidelná pracovní činnost nejen ve školní družině, ale i v domácím prostředí velmi pozitivně ovlivňuje školní prospěch dítěte, neboť tato činnost posiluje soustředění a schopnost dotahovat věci do konce.

Pracovní činnosti lze realizovat jak v učebně, tak při školní procházce případně při trávení času ve školní zahradě. Pro dané činnosti musí být školní družina náležitě vybavena pracovními pomůckami, jako jsou nůžky se zaoblenými čepelemi, sada nožů (posuvné nebo se zaoblenou čepelí), kartóny, provázky, příze, lepidla, nitě, šicí jehly, plastelíny, papír, noviny, textilie apod. Chybět by neměly také nasbírané přírodniny při vycházkách – žaludy, šípky, listí, žaludy, bukvice, mech atd. Dnes snad při všech činnostech nejen ve školní družině dbáme na ekologii a vedeme děti k formování estetického vztahu k životnímu prostředí. Proto se při rukodělných činnostech snažíme vyhýbat nerecyklovatelným materiálům.

---

²² HOLEYŠOVSKÁ, A. *Zájmová činnost ve školní družině*. Praha: Portál. 2009.

²³ POUPA, V., VOSEČEK, J. *Výtvarná výchova*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1984. s. 39.

²⁴ *Pomůcky a hry pro rozvoj jemné motoriky*, Správná hračka. [online]. 12. 09. 2014 [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <http://www.spravnahracka.cz/didakticke-pomucky-a-hry-pro-rozvoj-jemne-motoriky/c-13/>.

Vše výše vyjmenované prvky používají děti při výrobě pomůcek, koláží, dekorací, náhrdelníků nebo figurek. Do pracovních činností řadíme též pěstitelskou činnost či stavebnice. Co se týče stavebnic, rozlišujeme stavebnice spojovací, konstrukční a prostorové. Neoddělitelnou rukodělnou činností je modelování, kdy se nejčastěji volí materiály, jako je sádra, hlína, písek, plastelína, těsto či modurit.²⁵ K modelování jsou nezbytné další pracovní pomůcky, třeba váleček, očko, špachtle atd.

Dohled nad bezpečností a hygienou při práci platí zejména právě při rukodělných činnostech, neboť je zde největší riziko úrazu. Dbáme na udržování pořádku, včasné sklizení pomůcek, kterých už není potřeba, vedení k pravidelnému mytí rukou, zapíchávání jehel do jehelníčku, držení nůžek za čepele apod.

---

²⁵ ČÁP, J. MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. s. 28.

2 MENTÁLNÍ RETARDACE

„Lidé s mentální retardací žijí mezi námi. Jsou to naši spoluobčané, naši sousedé a známí, děti našich přátel a známých, naši příbuzní, spolužáci, vrstevníci a kamarádi našich dětí, naši žáci, pokud pracujeme jako učitelé či vychovatelé, a mohou to být i naše vlastní děti.“²⁶

2.1 Charakteristika mentální retardace

Děti s mentální retardací jsou specifickou skupinou mezi zdravotně postiženými občany. Představují jednu z nejpočetnějších. Tito lidé jsou předmětem vědní disciplíny speciální pedagogiky uváděné pod názvem psychopedie, pojímané jako speciální pedagogika mentálně postižených.²⁷ Mentální retardace je velice složitý jev a vytvořit její ucelenou definici, která by byla tzv. vyčerpávající je téměř nemožné. Je ovlivněna velkou řadou faktorů, jimiž může být také determinována. Z toho důvodu je její definování spojeno s velkou řadou těžkostí. Jelikož existuje značné množství definic, zmiňme alespoň jednu, ke které se přiklání Slowík v díle *Speciální pedagogika*. Podle něj chápeme mentální retardaci jako *„syndromatické postižení, které postihuje nejenom psychické (mentální) schopnosti, ale celou lidskou osobnost ve všech jejích složkách. Má tedy rozhodující vliv nejenom na vývoj a úroveň rozumových schopností, ale týká se rovněž emocí, komunikačních schopností, úrovně sociálních vztahů, možností společenského a pracovního uplatnění apod.“²⁸* Mentálně retardovaný člověk má opožděný nebo omezený vývoj myšlení, snížené sociální, motorické, komunikační a poznávací schopnosti a také problémy s adaptací. Co se týče závažnosti, mentální retardaci členíme ji do čtyř základních skupin.

1. **lehká mentální retardace** (IQ 50–70), u dospělých odpovídá mentálnímu věku 9-12 let, lehká slabomyslnost (oligofrenie), lehká mentální subnormalita, debilita,

---

²⁶ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2003, s. 9.

²⁷ RENOTIÉROVÁ, Marie a Libuše LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, s. 161.

²⁸ SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007, s. 109.

2. **středně těžká mentální retardace** (IQ 35–49), u dospělých odpovídá mentálnímu věku 6-9 let, střední mentální subnormalita, střední slabomyslnost, imbecilita
3. **těžká mentální retardace** (IQ 20–34), u dospělých odpovídá mentálnímu věku 3-6 let, těžká mentální subnormalita, těžká slabomyslnost, idioimbecilita,
4. **hluboká mentální retardace** (IQ <20), u dospělých odpovídá mentálnímu věku pod 3, těžká mentální subnormalita, hluboká slabomyslnost, idiocie.²⁹

Následkem mentální retardace je oslabení několika oblastí, díky kterým je člověku bez handicapu umožněno konat běžnou životní aktivitu. Mezi zmíněné oblasti řadíme tyto funkční okruhy: „*sebeobsluha a orientační schopnosti, porozumění řeči a vyjadřování, celková kvalita komunikace, sociální interakce, schopnost spolupráce, schopnost učit se, rozumové schopnosti, sebekontrola, plánování, sebeřízení, společenská odpovědnost, schopnost žít samostatně, osobní nezávislost, ekonomická soběstačnost, profesní orientace a zařazení, smyslové vnímání a pohyblivost.*“³⁰

S mentální retardací se mohou často pojít další specifické psychické syndromy a poruchy jako porucha autistického spektra, Downův syndrom, Rettův syndrom apod. (o tom více ve 4. kapitole), což mentální postižení činí ještě mnohem složitějším a hledání cestiček k efektivnímu rozvoji takto postižených dětí je tak více komplikovanější.³¹

2.2 Etiologické faktory

Etiologie je hledání příčin vzniku určitého problému, v našem případě hovoříme o etiologii mentální retardace. Příčin vzniku tohoto postižení je hned několik. Můžeme je hledat ve vnitřním či vnějším prostředí a dále posuzovat podle toho, zda je jejich prvopočátek dán vrozeností, nebo zda k mentálnímu postižení došlo až v průběhu života. Výzkum příčin mentální retardace zdaleka není ukončen, s mírnou nadsázkou můžeme tvrdit, že se ocitáme teprve na počátku nežli v závěrečných fázích.³²

²⁹ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál. 2003, s. 29-32.

³⁰ ČADILOVÁ, V., JŮN, H. a THOROVÁ K. *Agrese u lidí s mentální retardací a s autismem*. Praha: Portál 2007. s. 30.

³¹ Mentální retardace. *Specializační studium výchovného poradenství PedFUK*. [online]. 16. 05. 2005 [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <http://www.ssvp.wz.cz/Texty/mentalniretardace.html>.

³² RENOTIÉROVÁ, Marie a Libuše LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. s. 163.

2.2.1 Endogenní etiologické faktory mentální retardace

Endogenní (vnitřní, organickou) příčinou mentální retardace může být mentální retardace na podkladě genových mutací případně mentální retardace na podkladě chromozomových aberací. Vnitřní příčiny jsou genetického charakteru, neboť jsou zakódovány přímo v systémech pohlavních buněk, z kterých vzniká nový jedinec.³³ Pro lepší představu jsou níže uvedeny některé syndromy na podkladě genových mutací a chromozomových aberací.

Downův syndrom: k mentálním potížím se připojují nejrůznější tělesné deformace. Typické jsou například úzká a šikmá oční víčka, malý vzrůst, malé ruce a chodila apod.³⁴

Syndrom fragilního X chromozomu: genetická porucha, jež je důsledkem mentální retardace, autismu a poruchou učení. Děti s tímto syndromem se často vyhýbají očnímu kontaktu, stereotypně pohybují končetinami, a navíc projevují známky autismu.³⁵

Tuberózní skleróza: „Projevuje se nezhoubnými nerozšiřujícími se nádory a lézemi, které jsou přítomny v mozku a v celé řadě dalších orgánů. V obličejí bývají nápadné od předškolního a raného školního věku drobné červené nádorky, na kůži jsou patrné světlé skvrny.“³⁶

Rettův syndrom: při daném syndromu bývají velmi těžce postiženy somatické, motorické a psychické funkce dítěte. Typické jsou přestřelující pohyby, ztráta účelových pohybových schopností rukou, zhoršené kognitivní schopnosti.³⁷

Anglemanův syndrom: strnulá trvalá chuze, nadměrný smích, epileptické záchvaty, krátký rozsah pozornosti, motorická hyperaktivita, to jsou doprovodné znaky Anglemanova syndromu. Velmi postižena je zde řeč, dochází k její úplné absenci, v projevech dětí se objevují maximálně 4 slova.³⁸

---

³³ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál. 2003, s. 55.

³⁴ SELIKOWITZ, M. *Downův syndrom*. Praha: Portál, 2005. s. 43.

³⁵ Syndrom Fragilního X. *Centrum prenatalní diagnostiky*. [online]. 2012 © [cit. 2017-01-05]. Dostupné z: <http://www.prenatal.cz/Images/Syndrom%20fragiln%C3%ADho%20X%20chromosomu%202.pdf>.

³⁶ ČADILOVÁ, V., JÜN, H. a THOROVÁ K. *Agrese u lidí s mentální retardací a s autismem*. Praha: Portál 2007. s. 37–38.

³⁷ Rettův syndrom. Hlavní strana [online]. Copyright © 2017 Spolek rodičů a přátel dívek s Rettovým syndromem [cit. 07.02.2017]. Dostupné z: <http://www.rett-cz.com/rettuv-syndrom/>.

³⁸ Vedle dobré péče potřebují děti hlavně lásku: Angelmanův syndrom – Vzácni.cz. Vzácni.cz – O životě se vzácnými onemocněními [online]. Dostupné z: <http://vzacni.cz/angelmanuv-syndrom/>.

Leschův-Nyhanův syndrom: vyskytuje se pouze u chlapců a projevuje se především tendencemi k sebezraňování.³⁹

De Lange syndrom: typické jsou specifické rysy v obličeji - nízká vlasová čára, srůstající a husté obočí, úzké rty, dlouhé řady, krátký nos, srůsty prstů, nadměrné ochlupení, těžce zdeformované končetiny. Lidé s DLS nejsou schopni funkční verbální komunikace, komunikují spíše vedením za ruku a fyzickou manipulací s vybraným člověkem. Jsou úzkostliví, frustrovaní a často se sebezraňují.⁴⁰

2.2.2 Exogenní etiologické faktory mentální retardace

Exogenní faktory (vnější) mohou, ale nemusí být bezprostřední příčinou poškození mozku plodu nebo dítěte a člení se podle období působení na prenatální (působící od početí do narození), perinatální (působící těsně před, během a těsně po porodu) a postnatální (působící po narození).⁴¹

Psychický vývoj dítěte ovlivňuje v nemalé míře výchozí sociální prostředí dítěte, jako jsou například nestabilní vztahy v rodině nebo zanedbávání dítěte v raném věku, jež mají za následek dlouhodobé strádání dítěte. Další exogenní příčinou mentální retardace mohou být nejrůznější infekce a nemoci jako kupříkladu encefalitida, zánět mozku, novorozenecký syfilis nebo toxoplazmóza. Toxikace (alkoholismus, kouření, léky, drogy), mechanická poranění mozku, nádorová onemocnění v dětském věku, to vše jsou další exogenní příčiny vzniku mentální retardace.⁴²

---

³⁹ Leschův-Nyhanův syndrom. *Velký lékařský slovník*. [online]. 1998-2017 [cit. 2017-01-05]. Dostupné z: <http://lekarske.slovníky.cz/pojem/leschuv-nyhanuv-syndrom>.

⁴⁰ BRYŠOVÁ, V. aj. *Základy klinické genetiky pro studující 4. ročníku lékařské fakulty*. Brno: Masarykova univerzita, 1995.

⁴¹ RENOTIÉROVÁ, Marie a Libuše LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. s. 163.

⁴² ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál. 2003, s. 56.

3 ŽÁK S MENTÁLNÍ RETARDACÍ

Při každém výchovně-vzdělávacím procesu, a u dětí se speciálně vzdělávacími potřebami obzvláště, diagnostikuje vyučující dětskou psychickou, pedagogickou zralost i fyzickou připravenost včetně celkového zdravotního stavu. U žáka s mentální retardací je explicitní, že bude vyžadovat speciální přístup částečně odlišný od přístupu k žákům bez tohoto postižení. Žák s mentální retardací se nejčastěji vyznačuje zvýšenou závislostí na rodině, infantilní osobností, sklonem k úzkostem, sugestibilitou a rigiditou chování, nedostatkem ve vývoji vlastního já a v osobní identifikaci. Pro ně může být dále typické: „*opožďení psychosexuálního vývoje, nerovnováha aspirace a výkonu, zvýšená potřeba uspokojení a bezpečí, porucha interpersonálních vztahů a komunikace, malá přizpůsobitelnost k sociálním a školním požadavkům, impulsivnost, hyperaktivita nebo hypoaktivita, citová vzrušivost, zpomalená chápavost, ulpínání na detailech, malá srovnávací schopnost, snížená mechanická a logická paměť, těkavá pozornost, porucha vizuomotoriky a celkové pohybové koordinace.*“⁴³ Dané determinanty se mohou objevovat u mentálně retardovaných jedinců variabilně, proto je i zde diagnostika žáka nezbytná.

3.1 Poznání a vnímání

Opožděné vnímání a poznání, tolik typické pro mentálně retardované, velmi negativně ovlivňuje následný proces učení, udržení pozornosti, motivaci i socializaci. Je nutné si uvědomit, že takto postižené dítě není schopné vnímat do hloubky, má sníženou citlivost hmatových vjemů, nedokonale vnímá čas, prostor a detaily. Je proto nutné u něj zapojit co nejvíce smyslových receptorů, protože základní receptor pro efektivní vnímání, tedy zrak, je oproti dětem bez postižení velmi nedokonalý. Dítě vidí postupně a ne globálně, jak je zvykem u jedinců bez speciálně vzdělávacích potřeb, viděné kontury se mu překrývají a těžko rozpoznává obrysy, ty je potřebné výrazněji odlišit od pozadí.⁴⁴

---

⁴³ VALENTA, M., KREJČÍŘOVÁ, O. *Psychopedie: kapitoly z didaktiky mentálně retardovaných*. Olomouc: Netopej, 1997. s. 28.

⁴⁴ BARTOŇOVÁ, Miroslava. *Kapitoly ze specifických poruch učení*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004.

3.2 Myšlení a řeč

*„Myšlení duševně zaostalého žáka je zatíženo přílišnou konkrétností, je neschopno vyšší abstrakce a generalizace, nepřesností a chybami v analýze a syntéze. Myšlení je nedůsledné, vyznačuje se slabou řídicí funkcí a značnou nekritičností, pojmy se tvoří těžkopádně a úsudky jsou nepřesné.“*⁴⁵ Co se týče řeči, tu má dítě s mentální retardací často deformovanou. Dítě totiž nedostatečně rozlišuje hlásky. Navíc díky slabým spojům center jemné motoriky hůře artikuluje.

3.3 Paměť

Kvalita a kapacita lidské paměti je individuální, z části dědičná. Je naprogramována selektivně, tedy tak aby zobecňovala zkušenosti a uchovávala tak co možná nejdéle ty nejpoužívanější a nejdůležitější poznatky. Tuto selektivní funkci paměti mentálně postižení postrádají, udržují tedy pamětní stopy bez jakéhokoliv výběru a rozeznávání. Dítě s mentální retardací si nové poznatky osvojuje pomaleji s mnohočetným opakováním. Co se naučí, to také rychle zapomíná a pamětní stopy si vybavuje nepřesně. Často neumí své vědomosti a znalosti uplatnit impulsivně.⁴⁶

3.4 Emoce

Z provedených výzkumů nevzešlo, že by děti s mentální retardací, trpěly zvláštními emočními poruchami. Emoce tedy vnímají stejně jako zdravé děti, ale co hůř, nedokáží kontrolovat přiměřenost projevoování citů. U dítěte s mentální retardací musíme počítat s přehnanými nebo naopak utlumenými reakcemi na radost či smutek, častými výkyvy nálad. Pokud však není dítě v rodině nebo v místě, kde vyrůstá citově zanedbávané, dá se s těmito projevy pozitivně pracovat, intenzita emočních reakcí totiž klesá společně s věkem. Podle Valenty (1997) toto samé platí i pro obecnou inteligenci.

---

⁴⁵ VALENTA, M., KREJČÍŘOVÁ, O. *Psychopedie: kapitoly z didaktiky mentálně retardovaných*. Olomouc: Netopej, 1997. s. 30.

⁴⁶ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál. 2003.

Výzkumy totiž prokázaly, že u mentálně retardovaných dětí žijících v milující a pečující rodině došlo ke zvýšení IQ o 10–20 bodů. U ústavní péče IQ o tyto hodnoty naopak klesá.⁴⁷

3.5 Aspirace

Aspirace neboli schopnost sebehodnocení, se projevuje u dětí s mentální retardací obdobně jako u emocí. Tady přichází na řadu důležitá role pedagoga v tom, aby děti chválil, hodnotil a poskytoval jim zpětnou vazbu úměrně k jejich schopnostem a dovednostem, samozřejmě s ohledem na jejich individuální zvláštnosti. Pomáhá jim vidět své přednosti, což je důležitým předpokladem k motivaci a zdárnému rozvoji.

3.6 Vůle

Síla vůle předurčuje k vytváření a následnému dosahování vědomě vytvořených cílů. Vzhledem ke zvláštnostem a specifikaci vývoje dětí s mentální retardací má výchova vůle dlouhodobější a náročnější charakter. *„Zaostalé dítě, které neprošlo speciálním vyučováním a výchovou, nic „nezná“, „nemůže“ a „nechce“.* Mentálně retardované dítě *by hodně mohlo a poznalo, jen kdyby chtělo.*“⁴⁸ Z tohoto tvrzení vyplývá, že mentálně zaostalé dítě jednoduše potřebuje speciální přístup a pomocnou ruku, aby mohlo vést kvalitně svůj budoucí život.

3.7 Socializace

Vzhledem k tomu, že při výchovně-vzdělávacím procesu dochází k sociální interakci mezi pedagogem a žákem, je důležité pochopit, jak mentálně opožděný žák

---

⁴⁷ VÁGNEROVÁ, M., HADJ MOUSSOVÁ, Z.: *Psychologie handicapu. 4.část, Školní věk a dospívání postiženého dítěte*. 2. oprav. vyd. Technická univerzita v Liberci, 2003.

⁴⁸ VALENTA, M., KREJČÍŘOVÁ, O. *Psychopedie: kapitoly z didaktiky mentálně retardovaných*. Olomouc: Netopejr, 1997. s. 35.

vnímá společnost, jak se ve společnosti druhých lidí chová a co jeho projevy ve skutečnosti znamenají. Pochopení, je totiž to nejdůležitější, co takto postižení žáci potřebují, a čehož se jim bohužel z jejich okolí často nedostává. Dítě se stydí za to, že chodí do speciální školy, především díky opovrhování neinformované veřejnosti a také díky tomu, že bývá bohužel velmi často středem posměchu ze strany dětí nezasazených žádným postižením. Ale právě speciální škola je takovým místem, kde je dítě obklopeno stejně postiženými vrstevníky, kde se může porovnávat, vynikat a zdokonalovat. Proto je zapotřebí, aby se mentálně zaostalé dítě co nejvíce zapojovalo do speciálních školních aktivit a bylo v tomto podporováno nejen ze strany pedagogů, vychovatelů ale také ze strany rodičů i spolužáků. Rozvoj socializace předurčuje úspěšné budování budoucích rodinných, partnerských a pracovních vztahů.⁴⁹

---

⁴⁹ VALENTA, M., KREJČÍŘOVÁ, O. *Psychopedie: kapitoly z didaktiky mentálně retardovaných*. Olomouc: Netopejr, 1997.

4 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ JEDINCŮ S MENTÁLNÍ RETARDACÍ

Nejen vzdělávání, ale také výchovu musíme u mentálně retardovaných žáků chápat jako celoživotní proces, který je možné realizovat jak přímo v rodinách, tak v ústavních zařízeních sociální péče a ve vzdělávacích zařízeních. „*Vzhledem k deficitu rozumových schopností se člověk s mentálním handicapem musí usilovněji učit i to, co se ostatní naučí zcela spontánně a přirozeně; učení je z tohoto pohledu vlastně jediná forma „terapie“ mentální retardace.*“⁵⁰ S ohledem na jejich limity vystupuje potřeba permanentního rozvíjení, stálého opakování a prohlubování znalostí a dovedností.⁵¹ Výchova a vzdělávání tedy hrají v životě mentálně retardovaného dítěte prioritní roli, přičemž platí, že se tyto výchovně-vzdělávací procesy neobejdou bez dostatečně odborného pedagogického vedení, a to nejen ze strany učitelů, vychovatelů ale také rodičů. I družina speciální školy by měla být místem, kde se děti učí vědomostem, dovednostem, návykům, postojů a zájmům. Výchovně-vzdělávacích přístupů je hned několik, z podstaty naší práce je však důležité především senzomotorické učení⁵², neboť jak již bylo řečeno, mentálně retardované dítě má trvale poškozenou jemnou motoriku. Pozornost bude upřena především na oblast manuální zručnosti, operací a návyků.

4.1 Výtvarná výchova žáka s mentálním postižením

Základní výchovné cíle výtvarné činnosti ve speciálních školách:

1. „*Výtvarné osvojování skutečnosti zaměřené na rozvoj poznávacích schopností, na rozlišování tvarové a estetické hodnoty věcí a seznámení s jejich funkcemi, na rozvoj pozornosti, vnímání, představivosti a paměti.*“

---

⁵⁰ SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. s. 115.

⁵¹ FISCHER, S, a kol. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické, psychické a sociální: učebnice pro studenty učitelství*. Praha: Triton, 2014. s. 137.

⁵² Senzomotorické učení zahrnuje širokou škálu činností člověka v průběhu jeho vývoje. Nejdříve se učíme základním pohybovým dovednostem (např. plazení, lezení, chůze), později komunikačním dovednostem (např. psaní, čtení) a následují odborné dovednosti, rekreační a zájmové. K poslední kategorii náleží pohybové a sportovní dovednosti. In. Senzomotorické učení. *Vítejte na úvodní stránce TV4* [online]. Copyright © 2010 Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta Pedagogická, Katedra tělesné a sportovní výchovy [cit. 01.03.2017]. Dostupné z: <http://tv4.ktv-plzen.cz/senzomotoricke-uceni.html>

2. **Užité práce dekorativní a prostorové, při kterých se žáci seznamují s vybranými materiály a technikami,**
3. **Výtvarná kultura – rozvíjí hodnocení různých oblastí umění, seznamuje s díly našeho a světového umění, s kulturou bydlení, odívání, ochranou přírody.**“⁵³

Pro potřebu a charakter školní družiny speciální jsou nejdůležitější první dva výše zmíněné body. Zapojení výtvarných činností a arteterapie do běžného dne ve školní družině má větší smysl, než se z počátku může zdát.⁵⁴ Podle názoru francouzského malíře Revola je malířská tvorba pro mentálně zaostalé děti terapie, neboť právě při ní odhalují své nitro a uvolňují potlačené ego. Umění a výtvarná činnost v mentálně postiženém dítěti redukuje psychické tenze, nacvičuje jeho empatii, uvolňuje kreativitu pro plnění dalších úkolů a vede k odblokování komunikačních kanálů. Dítě se při výtvarné činnosti odreaguje, uvolní a zrelaxuje. Dále také upravuje svoji aspiraci, socializuje svoji osobnost a dává prostor k interakci osobnostních složek.⁵⁵

Vzhledem k tomu, že při kresbě či tvorbě dítě nepředpokládá, že bude jeho výtvarný výtvor hodnocen, popouští uzdu fantazii, pocitům a dosavadním schopnostem. Z toho důvodu je dětská kresba velmi hodnotným materiálem pro diagnostiku osobnosti vybraného dítěte. Před jakýmkoliv diagnostikovaním je však třeba znát charakteristické vývojové etapy ve výtvarné činnosti u dětí s mentální retardací.

---

⁵³ VALENTA, M., KREJČÍŘOVÁ, O. *Psychopedie: kapitoly z didaktiky mentálně retardovaných*. Olomouc: Netopej, 1997. s. 135.

⁵⁴ POUPA, V., VOSEČEK, J. *Výtvarná výchova*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1984.

⁵⁵ ROESELVÁ, V. *Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní umělecké školy*. Přepřac. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2003.

Tabulka 1: Vývojová stádia detské kresby

Vývojové stádium	Popis stádia	Zdravé dieťa	Mentálne postihované dieťa
Cílené čmáraní	Čmáraní bez schopnosti cokoliv konkrétneho vyobrazit – dieťa však čmáranici popise, a tak je zjavné, o čo sa vlastne snažilo. Na konci stádia umí kruh či klubička	Do 4. roku	Do 5. – 7. let
Stádium línií	Stádium kresby hlavonožce (ľudskej figury), prvotní obrysy domů, květin, aut.	4–5 let	5–8 let
Fáze lineárního náčrtu	Z postav již rozeznáme, jestli jde o kluka nebo holku. Často se kreslí tzv. antropomorfni výjevy např. zvíře s lidským obličejem	5–7 let	6–14 let
Realistické kresby	Přesnější proporce předmětů i figur, začíná se více dekorovat.	7–10 let	8–14 let
Naturalistické kresby	Zaznamenání pohybu, schopnost vyjádřit ve tváři náladu apod.	Kolem 10 let	11–14 let

Zdroj⁵⁶

Z tabulky 1 lze vyčíst, že vývoj detské kresby je u mentálne zaostalého žaka oproti zdravému jedinci opožďený o 1–3 roky. Nicméně vývoj u mentálne retardovaných dětí je vždy velmi individuální. Někteří mentálne retardovaní žáci opouštějí povinnou školní docházku ve fázi lineárního náčrtu, ti nadanější mohou dosáhnout stádií vyšších (malba, barevná kresba, prostorové obrazy, aj.). Každopádně platí, že pokud mentálne retardované dieťa dokáže v 6–7 letech zobrazit člověka, je jeho diagnóza dobrá. Kresba mentálne postihovaných dětí se dále vyznačuje nejrůznějšími tvarovými i proporčními deformacemi, což je dáno špatnou koordinací motoriky.⁵⁷

Nejen z detské kresby lze vyčíst velké množství pocitů a aktuální rozpoložení žaka, například čím menší postava, tím menší sebevědomí nebo čím slabší čára, tím nižší

⁵⁶ VALENTA, M., 1997, s. 135.

⁵⁷ VALENTA, M., KREJČÍŘOVÁ, O. *Psychopedie: kapitoly z didaktiky mentálne retardovaných*. Olomouc: Netopej, 1997. s. 135.

duševní energie.⁵⁸ Velmi vypovídající je též umístění kresby, je-li moc nahoře, značí optimistické rozpoložení, je-li moc dole, poukazuje na depresivní rozpoložení osobnosti. Nachází-li se kresba vpravo, maluje extrovert, je-li naopak vpravo, zasáhla ruka introverta.⁵⁹

Výtvarná činnost však není pouze o kresbě a malování, své místo v ní má rozhodně také modelování. Kreslení je učení liniím, tvarům a čarám. Malování je zase hledáním způsobu, jak pracovat s plochou a barvou. Modelování je na rozdíl od malby a kresby uvedením do prostoru, kde jsou žáci nuceni přemýšlet také nad prostorovými zákonitostmi a vztahy. Platí, že každá z těchto činností má nespočetné množství technik a možností, správná selekce a interpretace výtvarných činností je tedy vždy na vedoucím či pedagogovi. Na základní škole speciální se děti učí základy kreslení, malování i modelování v hodinách výtvarné výchovy. Školní družina by tedy měla zohledňovat učební osnovy a zároveň pojmout výtvarné činnosti spíše kreativně a prakticky než teoreticky. Ve vztahu k zábavné formě výtvarné a pracovní činnosti existuje řada možností, jako dramatická výtvarná činnost, malování s hudbou, skupinová kresba, body-art, akční tvorba apod.

4.2 Pracovní výchova mentálně retardovaných žáků

Pracovní výchova značně prohlubuje motorické dovednosti žáků. Pro mentálně retardovaného jedince představuje taktéž velmi účinnou formu terapie, a navíc rozvíjí jeho intelektové i pracovní návyky a dovednosti. Manuální činnost napomáhá vytvářet dětské základní pracovní vědomosti a je prostředkem jejich profesionální orientace. Pracovní výchova se podílí na zdokonalení kognitivních funkcí u mentálně retardovaných dětí. Dochází jak ke stimulování řeči, tak i myšlení nebo třeba zlepšování prostorové orientace. Mentálně postižení jedinci „*by měli mít pocit uspokojení z toho, že jsou užiteční*

---

⁵⁸ Dětská kresba jako diagnostický prostředek. *Promeg*. [online]. 19. 5. 2007 [cit. 2016-12-15]. Dostupné z: <http://www.promeg.estranky.cz/clanky/grafologie-a-psychologie-v-pismu-a-kresbe/detska-kresba-jako-diagnosticky-prostredok.html>.

⁵⁹ VALENTA M., KREJČÍKOVÁ, O. *Psychopedie*. Brno:Paido. 1997. s. 136.

společnosti. Práce je prostředkem léčebné rehabilitace, rozvoje osobnosti a sociální integrace mentálně retardovaného jedince.“⁶⁰

Mentálně retardovaný žák při pracovních činnostech není schopen sám organizovat materiál a má problémy s motivací, což komplikuje dosahování stanovených cílů. Proto je vhodné stanovovat takové cíle, které dětem přinesou co největší užitek, aby měly z finálního výrobku co největší radost a byly hrdé na to, že vlastnoručně dokázaly vytvořit něco užitečného. K motivaci pak patří také hodnocení, v potaz je nutné brát horší kvalitu a řadu chyb, které nejsou způsobeny úmyslně. Vyučující by si měl uvědomovat, že již kompletní dokončení výrobku je pro mentálně retardovaného žáka velký úspěch, a to je potřeba v hodnocení zohlednit. Důležitá je však bezesporu zpětná kritika, neboť ač je to zvláštní, mentálně retardované děti mají často tendenci vidět nedostatky u spolužáků, u svých výrobků však chyby nevidí. Proto je nutné vézt je také k uvědomování si vlastních chyb, aby měla pracovní činnost pozitivní účinek na rozvoj jejich osobnosti.

Mezi pracovní činnost speciální školy patří zejména dílenské práce, pěstitelské práce a práce v domácnosti. Co se týče dílenských prací pro mladší školní věk, využívá se prací s drobným materiálem, papírem, kartonem, modelovou hmotou a práce montážní i demontážní. Díky tomu se rozvíjí jemná motorika a dítě se může v tomto ohledu zlepšovat.

---

⁶⁰ PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido. 2006. s. 294.

5 ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM DRUŽINY ZŠ SPECIÁLNÍ

5.1 Poslání

Školní družina, jakožto součást základního vzdělávání, by měla sloužit nejen jako místo pro hlídání dětí, ale především pro rozvoj jejich schopností, dovedností a znalostí. K tomuto účelu je školní vzdělávací program družiny velkým pomocníkem, neboť se v něm pevně a přehledně stanovují cíle školního vzdělávání v družině a také prostředky k jejich naplnění. Jeho vytvoření je však o něco pracnější, než je tomu u mateřských či základních škol, pro ty totiž Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy speciálně vydalo Rámcové vzdělávací programy, které slouží jako manuál k vytvoření programů každé základní či mateřské školy vlastní, pro školská zařízení však takový rámec nevytvořilo. Tuto skulinku částečně zaplnila sekce školských výchovně vzdělávacích zařízení ČMOS (Českomoravský odborový svaz pracovníků školství), která publikovala vlastní návod na vytvoření Školního vzdělávacího programu školní družiny, jež je inspirací jak pro ředitele škol, tak pro vychovatelky ve ŠD. Vzdělávací program školní družiny vydává přímo ředitel základní školy, nebo ředitel školní družiny, je-li samostatným právním subjektem, ti je však téměř vždy pouze stvrzují svými podpisy, programy pak přímo vytváření vychovatelky školní družiny.⁶¹

Předpokladem sestavení kvalitního vzdělávacího programu je vyhodnocení podmínek pro družinu. K tomu účelu slouží pomocník zvaný „SWOT analýza“, ve které se tyto vnější i vnitřní podmínky hodnotí. SWOT analýza sestává ze slabých a silných stránek družiny a z příležitostí i rizik. Za příležitosti se považuje například vytvořit atraktivní nabídky volnočasových aktivit, využívání grantů a dotací nebo spolupracování se širokou veřejností.

---

⁶¹ METODICKÝ POKYN K POSTAVENÍ, ORGANIZACI A ČINNOSTI ŠKOLNÍCH DRUŽIN. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy*. [online]. © 2013–2017 [cit. 2016-12-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/metodicky-pokyn-k-postaveni-organizaci-a-cinnosti-skolnich-druzin>.

Silné stránky školní družiny

- kvalitní tým pedagogů
- vzájemné citové vazby žáků a vychovatelek
- schopnost a ochota týmu vychovatelek k tvořivosti
- dobré materiální vybavení (tělocvična, školní knihovna, keramická dílna aj.)
- příznivá sociální skladba žáků
- dobrá spolupráce s většinou rodičů
- vybudovaná prestiž družiny
- vstřícnost ze strany vedení školy i zřizovatele k práci družiny

Slabé stránky školní družiny

- malá osobní i finanční motivace vychovatelek při práci nad rámec povinností
- časté krácené úvazky
- nerespektování specifik zařízení
- nedostatek prostorů pro činnost družiny
- formalismus, stereotypní činnost, neochota ke změnám
- nepřipravenost pedagogického sboru pro nové pojetí práce družiny
- pasivní přístup a nezájem účastníků projektu⁶²

Z řečných silných a slabých stránek při vytváření projektu nám mohou vyplynout také některá rizika například z nastalých negativních situací, jako je snižování počtu personálu, žáků, nedostatek financí nebo nízká priorita zájmového vzdělávání na vybrané škole.

Rizika školní družiny

- snižování počtu žáků
- nevhodné umístění zařízení (špatná dostupnost)
- nerespektování poptávky ze strany rodičů a žáků
- nedostatek finančních prostředků na činnost
- nízká priorita zájmového vzdělávání v dané škole
- zaměňování školní družiny za sociální zařízení

---

⁶² BRDOVÁ, J. *Inspirace pro družiny. Máte už hotový program pro školní družinu?* [online]. Praha. 2007. 8 s. [cit. 2016-09-02]. Dostupné z: [http:// www.tydenik-skolstvi.cz](http://www.tydenik-skolstvi.cz)

- odchod kvalitních vychovatelek ze zařízení a z rezortu
- hrozba zvyšování vlivu neformálních skupin mládeže

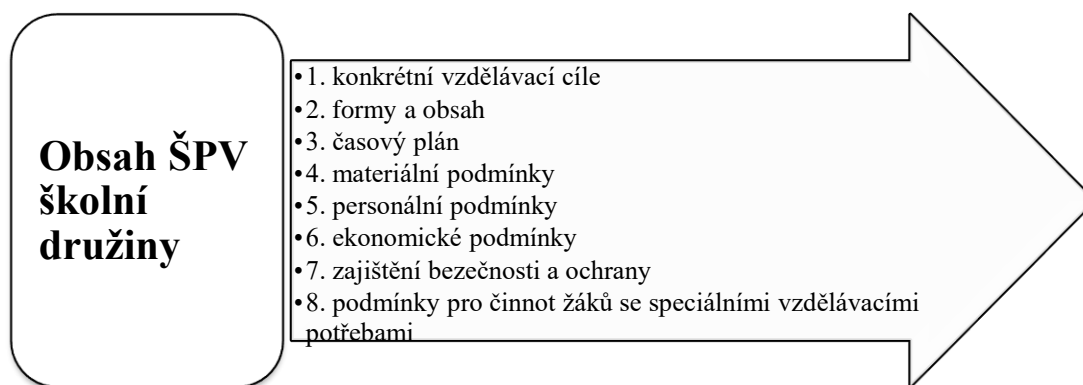
Příležitosti školní družiny

- uplatnit a zúročit dobré tradice školní družiny
- vytvořit atraktivní nabídku volnočasových aktivit v systémovém uspořádání
- využívat příslušné granty
- spolupracovat s širší veřejností obce (nejen s rodiči)
- výrazněji prezentovat výsledky práce školní družiny⁶³

5.2 Rámcový obsah Školního vzdělávacího programu družiny

Úspěšný program pro školní družinu by měl obsahovat minimálně ty údaje, jež jsou uvedeny výše. Mimo to, se v něm může charakterizovat konkrétní školní družina či popsat konkrétní organizace i její činnost. ŠVP (školní vzdělávací program) pro družinu může obsahovat informace o návaznostech na předešlé, probíhající nebo plánované vzdělávací programy školy, nebo také konkrétní tematické celky, z nichž vycházejí jednotlivé činnosti.

Obrázek 2: Obsah ŠPV školní družiny

Zdroj⁶⁴

⁶³ BRDOVÁ, J. *Inspirace pro družiny. Máte už hotový program pro školní družinu?* [online]. Praha. 2007. 8 s. [cit. 2016-09-02]. Dostupné z: <http://www.tydenik-skolstvi.cz>.

⁶⁴ BRDOVÁ, J. *Inspirace pro družiny. Máte už hotový program pro školní družinu?* [online]. Praha. 2007. 2 s. [cit. 2016-09-02]. Dostupné z: <http://www.tydenik-skolstvi.cz>.

5.3 Integrované vzdělávací cíle ŠVP družiny speciální

První kapitola obsahuje výchovně-vzdělávací cíle školní družiny, nyní si přiblížíme jednotlivé klíčové kompetence žáků, jejichž zdokonalování je prioritou číslo jedna každého školního vzdělávacího programu školní družiny.

Kompetence k učení – Žák si sám vytváří příznivé podmínky pro učení, učí se rád a s chutí, rozdělanou práci dokončuje, sám si klade otázky a odpovídá si na ně. Nové skutečnosti, které nabude, umí dát do souvislostí a uplatnit je v dalších vědomostech a učení. K učení sahá po jednoduchých informačních zdrojích, jako jsou učebnice, encyklopedie nebo internet.⁶⁵

Kompetence k řešení problémů – Dítě si všímá okolního dění, samo vyhledává variantní řešení problémů, případný neúspěch jej neodrazuje, ba naopak motivuje, vede k vyřešení daného problému. Uvědomuje si, že vyhýbání se problémům nikam nevede. Žák školní družiny speciální si uvědomuje své chyby a dokončuje rozdělané činnosti.⁶⁶

Komunikativní kompetence – Mentálně postižené dítě ovládá řeč, umí vyjadřovat své sdělení, myšlenky, pocity, odpovědi na otázky a dotazy vhodně formulovanými větami s přihlédnutím na závažnost jeho postižení. Neostýchá se komunikovat s vychovatelkami ani vrstevníky.

Sociální a interpersonální kompetence – Žák si uvědomuje odpovědnost za svou činnost i její důsledky, je ohleduplný, citlivý a oceňuje své spolužáky ve skupině za dobře odvedenou práci. Ve skupině dětí spolupracuje a dělí se o materiál i pomůcky. Dokáže rozpoznat nevhodné chování v podobě šikany, agresivity či nespravedlnosti. Je schopný přijmout svou roli ve skupině, prosazovat se a přijímat kompromisy. Respektuje ostatní a je tolerantní vůči odlišnostem spolužáků.

Občanské kompetence – Mentálně postižené dítě je schopné plánování, řízení, organizování a hodnocení. Dopředu odhaduje rizika svých nápadů, činů i chování. K úkolům a povinnostem přistupuje odpovědně a je si vědomo práv svých i druhých. Stejně odpovědně se chová s ohledem na své zdraví a bezpečnost při vykonávání

---

⁶⁵ BĚLECKÝ, Zdeněk. *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický, 2007.

⁶⁶ Výchovné a vzdělávací strategie. *Základní škola Stará Boleslav*. [online]. © 2012–2016 [cit. 2016-12-15]. Dostupné z: <http://www.1zs.brandysnl.cz/cs-CZ/o-skole/svp/chsv.html>.

nejrůznějších činností. Dokáže vnímat krásy přírody a o přírodu také pečovat. Zapojuje se do veřejného dění.

Pracovní kompetence – Dítě využívá při své pracovní činnosti bezpečných pomůcek i vybavení. Umí pracovat s návody a drží se obdržených instrukcí. Pracovní činnosti vykonává s ohledem na své zdraví a bezpečnost svoji i ostatních. Svě práce i práce jiných si váží, a to co dokáže, umí nabídnout druhým. Dodržuje pořádek na pracovišti a dokončuje i vyhodnocuje úspěšnost své práce.

Kompetence k trávení volného času – Kompetence k trávení volného času pomáhají žákům orientovat se v možnostech účelného trávení volného času. Žáci si umí vybrat zájmové činnosti podle vlastních preferencí a rozvíjí své aktivity v organizovaných skupinových i individuálních činnostech. Umí též odmítnout nevhodné nabídky k trávení volného času.⁶⁷

Vychovatelky při sestavování tematických plánů volí témata z oblastí níže tak, aby přispívaly k rozvoji žáka především po biologických, psychologických a sociálních stánkách:

1. Člověk a komunikace
2. Člověka a jeho svět
3. Umění a kultura
4. Člověk a zdraví
5. Člověk a svět práce⁶⁸

Školní družina se pro děti stává nejen prostředím, kde si mohou odpočinout, ale také místem, kde nadále rozvíjí své schopnosti a učí se novým dovednostem. Díky harmonii jednotlivých složek (odpočinek, práce) můžeme dosáhnout pozitivních výsledků. Skrze výtvarné a pracovní činnosti získávají znalosti v oblasti umění, zdokonalují jemnou motoriku, zlepšují koncentraci, učí se estetickému vnímání a trpělivosti. Manuální činnost je významnou součástí dne každého dítěte a je na každém vychovateli, aby tuto záležitost náležitě zapojil do jejich rozvrhu ve školní družině. ŠVP

---

⁶⁷ BĚLECKÝ, Zdeněk. *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický, 2007.

⁶⁸ BALADA, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. Dotisk 1. vyd. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický, 2006.

by měl být sestaven tak, aby došlo k vyváženému poměru mezi množstvím znalostí a zvládním dovedností i utvářením postojů. Během tvorby ŠVP je důležité, aby vychovatelé správně vyhodnotili jeho obsah a využili svých zkušeností.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 CHARAKTERISTIKA ZAŘÍZENÍ

Speciální školy, Děčín IX – Bynov, Teplická 65 jsou příspěvkovou organizací a slučují tři základní školy speciální a jednu speciální mateřskou školu při nemocnici v Děčíně. Zřizovatelem škol je Ústecký kraj. Subjekt sdružuje dvě základní školy praktické s kapacitou 85 žáků, základní školu speciální s kapacitou 34 žáků a školní družinu s kapacitou 20 žáků. Výuka se uskutečňuje ve třech objektech. V hlavní školní budově U Zámečku (Teplická 65) a v budově v ulici 17. listopadu, kde sídlí Základní škola speciální. Zde se vzdělávají žáci se středně těžkým až hlubokým mentálním postižením, a žáci se souběžným postižením více vadami. Při škole také funguje Speciální pedagogické centrum.

Školní družina je umístěna v budově ve středu města Děčína, konkrétně v přízemí budovy 17. listopadu společně s pedagogickým centrem a školní kuchyňkou, je soustředěna do dvou školních tříd, jež jsou využívány mimo jiné i v průběhu vyučování k individuální výuce žáků. V prvním patře budovy se nachází ještě další čtyři třídy, počítačová učebna a tělocvična.

Žáci školní družiny jsou rozděleni do dvou skupin podle jejich věkových a mentálních schopností. Skupiny jsou heterogenní a skládají se z více ročníků. Pedagogický personál školní družiny se skládá ze dvou vychovatelek, dvou asistentek pedagoga a jedné osobní asistentky. Kapacita družiny je 20 žáků.

Provoz školní družiny při Základní škole speciální v Děčíně má dvě etapy, ranní družina funguje v době od 7:00 do 7:45 hodin, odpolední družina je v provozu od 11:30 do 16:00 hodin.

Školní družina úzce spolupracuje také s organizací *Domeček*, společnost pro podporu lidí s mentálním postižením, a to zejména ve výtvarných, sportovních a odpočinkových činnostech. *Domeček o. s.* je dobrovolná společenská organizace, jež vznikla díky iniciativě rodičů postižených dětí a odborníků v oblasti pedagogiky, medicíny, psychologie, jež se na péči o mentálně postižené podílejí.

7 VÝZKUM VÝTVARNÝCH A PRACOVNÍCH ČINNOSTÍ ŠKOLNÍ DRUŽINY

7.1 Zaměření a cíle výzkumu

Průzkum je zaměřen na žáky, rodiče žáků, vychovatele, výchovné poradce a na výtvarné a pracovní činnosti ve vybrané školní družině Základní školy speciální, Speciální mateřské školy a Praktické školy Děčín. Cílem je zjistit efektivnost výtvarných a pracovních činností ve školní družině, včetně pedagogických postupů a chování dětí i výchovně-pedagogických pracovníků.

7.2 Použité výzkumné metody

K dosažení cílů bude použit kvalitativní výzkum, jímž rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických výsledků nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodů organizací, společenských hnutí, nebo vzájemných vztahů. Někteří badatelé shromažďují údaje prostřednictvím rozhovorů a pozorování, což bude také případ tohoto kvalitativního výzkumu.⁶⁹ Byly zvoleny tedy tři výzkumné metody a to *pozorování, rozhovory a dotazníkové šetření*. Sestavený dotazník obsahuje úvodní část, jádro dotazníku a závěr. V úvodní části byly uvedeny potřebné identifikační údaje, dále pak stručné pokyny k jeho vyplnění. Jádro dotazníku je tvořeno výzkumnými otázkami a pomocnými škálami odpovědí. Co se týče otázek, použila jsem otázky uzavřené, otevřené a také otázky s Likertovou škálou odpovědí⁷⁰. Pozorování, bylo uskutečněno prostřednictvím osobní návštěvy školy. Pozorování je chápáno jako sledování lidské

---

⁶⁹ STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999.

⁷⁰ Likertova škála, vytvořena v roce 1932 americkým psychologem a Rensisem Likertem, je původně technikou pro měření postojů v dotaznících, později však bývá používána i k měření jiných proměnných například v psychologických testech.

činnosti, její záznam a následná analýza a vyhodnocení.⁷¹ Při pozorování jsem se zaměřila především na výtvarnou a pracovní činnost příslušného dne, kdy jsem se pozorovala nejen žáky, jejich práci a reakce, ale také zvolené didaktické metody a zásady výchovy vedoucí školní družiny. Zajímalo mě také celkové prostředí školní družiny, vzájemná komunikace mezi žáky a také vztah a vystupování žáků vůči vychovatelce a opačně. Pro potřebu strukturovaného rozhovoru byly pokládány otázky zvlášť rodičům a zvlášť vedoucím školní družiny. Rozhovor je strukturovaný, tj. otázky byly připraveny dopředu. Respondentům byla dána tzv. úplná volnost při odpovídání – otevřené otázky. Jednotlivé odpovědi byly zapisovány v průběhu rozhovoru. Rozhovor umožňuje pružnější reakce na odpovědi, které jsou pro nás něčím zajímavé.⁷²

7.3 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek je tvořen osmnácti osobami. Těmito osobami jsou žáci školní družiny při Základní škole speciální v Děčíně, výchovně-pedagogické vedení školní družiny, rodiče a děti. Dotazník byl vychovatelkami a vedoucí družiny vyplňován dobrovolně a samostatně. Rozdala jsem jej osobně při plnění dalších výzkumných metod, kterými bylo pozorování a rozhovory.

7.4 Pozorování výtvarné a pracovní činnosti v družině ZŠ speciální

Během mé osobní návštěvy vybrané školní družiny jsem si pečlivě zaznamenala prostředí školy, její technické i materiální vybavení a dále jsem se přímo zúčastnila některých výtvarných činností. K těmto informacím jsem dospěla na základě spolupráce s jedním pedagogem, který mě školní družinou provedl a seznámil mě s prostředím. Abych si z průběhu vyučování odnesla, co možná nejvíce poznatků, připravila jsem si podrobný hospitační záznam, který jsem při pozorování řádně vyplnila. Podrobný hospitační záznam je obsažen v příloze D.

---

⁷¹ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno Paido, 2000. s. 76.

⁷² VÁGNEROVÁ, M., KLÉGROVÁ, J. *Poradenská psychologická diagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Karolinum, 2005.

7.4.1 Hospitační záznam 1

Datum: 19. 10. 2016

Město: Děčín

Škola: Základní škola speciální, Speciální mateřská škola a Praktická škola, Děčín

Jméno vychovatelky: Jindřiška

Počet žáků ve školní družině: 12

Téma: Chlupatý kaktus z brambor

Didaktické cíle činnosti

Hlavním cílem činnosti je tvoření dekorace „chlupatý kaktus z brambor“

Struktura činnosti

1. fáze: úvodní motivace

Žáci si sedli na zem do kruhu a začali si povídat o významu obyčejné brambory v běžném životě. Jako první začala vlastnosti brambory popisovat paní vychovatelka, poté každý žák popsal svou bramboru (jak vypadá, co mu připomíná její tvar, jaké oblíbené jídlo má z brambor). Někomu jeho brambora připadala čistá, jinému zase špinavá. Každému vlastní brambora připomínala něco jiného. Podle žáků se brambora podobala například loďce, ježkovi či kamenu.

2. fáze: vlastní činnost

Nejprve byl žákům výrobek detailně představený, Vychovatelka jej důsledně popsala ve spojitosti s jednotlivými kroky výtvarně-pracovní činnosti. Dále probíhala realizace činnosti žáků pod průběžným vedením vychovatelky.

Pracovní postup:

1. Natřít temperovými barvami brambory a párátka
2. Očistit květináč
3. Nasypání písku do květináče
4. Zapichování párátek do brambor
5. Spojování brambor špejlemi
6. Zasazení kaktusu do květináče

Pro zpříjemnění pracovního prostředí a atmosféry pustila paní vychovatelka tematickou hudbu s písní „*O chlupatém kaktusu*“. Během činnosti se projevují mezipředmětové vztahy – HV, ŘV, ČT, PV. Po ukončení činnosti následoval úklid pomůcek a lavic.

3. fáze – reflexe

Hotové kaktusy si děti vystavily na okenním parapetu a společně si výrobky prohlížely. Výrobky ostatních spolužáků, porovnávaly se svými vlastními a zhodnocovaly si vzájemně svou práci. Vychovatelka na závěr děti individuálně pochválila a poděkovala jim za aktivní přístup.

Vlastní zhodnocení činnosti:

Během činnosti se děti měly možnost seznámit s rozmanitostí přírody, jelikož paní vychovatelka jim v procesu tvorby vyprávěla o tom, jak se brambory pěstují, co ovlivňuje jejich růst (počasí, dostatek vody, aj.), proč je potřebujeme k životu (příjem vitamínů a živin), a k čemu jinému nám mohou posloužit (krmivo pro zvířata). Prostřednictvím výtvarně – pracovní činnosti se děti zdokonalovaly v konstrukční činnosti, jelikož vytvořit kaktus z brambory si vyžadoval značnou zručnost a představivost. Děti se u toho naučily uvažovat o stabilitě předmětu, který bylo nutné umístit tak aby držel v květináči. Tvorba kaktusu podpořila rozvíjení sociální a interpersonální kompetence spoluprací se spolužáky. Každá činnost ve skupinách je učí spolupráci, ohleduplnosti a pochopení názoru toho druhého. V procesu tvorby spolu hodně komunikovaly, domlouvaly se a řešily vzniklé problémy např. kam umístit bodlinku (dřevěnou špejli), aby kaktus byl co nejkrásnější. Částečně se také dotkly problematiky přípravy pokrmů. Tím, že si povídaly o jídle z brambor, rozvíjely děti také svůj kladný vztah k jídlu a tedy i ke zdraví. Kaktus z brambor je skvělým nápadem pro to jak zapojit děti do manuální činnosti, rozvíjet jejich jemnou motoriku, komunikaci a představivost.

7.4.2 Hospitační záznam 2

Datum: 21. 10. 2016

Město: Děčín

Škola: Základní škola speciální, Speciální mateřská škola a Praktická škola, Děčín

Jméno vychovatelky: Alena

Počet žáků ve školní družině: 13

Téma: Barevný podzim

Didaktické cíle činnosti

Hlavním cílem činnosti je vytvořit listnatý strom na pevný papír velikosti A3 pomocí temperových barev, štětce a kulatého korku (razítka).

Struktura činnosti

1. fáze: úvodní motivace

Činnost zahájila pí. vychovatelka čtením básniček o podzimu, ve kterých bylo často zmíněno, jak je podzim barevný. Např.

Podzim

Podzim si koupil malovánky,
pastelky a barvičky,
bílou míchá na beránky,
hnědou barví zajíčky.
Stromy někde natřel rudě,
jinde celé ze zlata,
vybarvené listí pouští
z větví rovnou do bláta.

Listopad

V září, v září slunce září,
podzim bude v kalendáři,
žlutou barví topoly,

děti jdou zas do školy,
ať se jim tam dobře daří
V září, v září slunce září,
podzim bude v kalendáři,
draky zas pustíme,
jablíčka si sklídíme,
všichni už se moc těšíme.

Následně si s dětmi vykládala o tom, jaké barvy na stromech mohou vidět a jaké stromy zůstávají zelené, povídali si o podzimu (co se mění, co žerou zvířátka, apod.). Okrajově si také povídali o zimě, létu a jaru, aby si děti uvědomily hlavní rozdíly. Vychovatelka dětem říkala, všechny přednosti podzimu (krásné sluníčko, spoustu barev, kaštiny, aj.). Na dětech bylo vidět, že je diskuse baví. Každý přispěl nějakou zajímavostí do diskuse.

Během povídání nechala vychovatelka mezi dětmi kolovat obrázky podzimu – barevných stromů pro inspiraci. Cílem bylo v dětech povzbudit tvořivost a rozvinout jejich představivost. Díky tomu nebyly děti “postaveny před bílý papír“ bez jakékoli předlohy, naopak už většina z nich věděla, co a jak bude tvořit.

2. fáze: vlastní činnost

Jakmile vychovatelka usoudila, že motivace je již dostatečná, sama se chopila štětce, barev a korku a pomalu dětem ukazovala, jak vytvořit krásný, velký a barevný strom. Svou činnost prováděla současně se slovním vysvětlováním. Dětem říkala různé rady, aby se jim tvořilo dobře a bez problémů. Často používala věty typu: „nikam nepospíchejte, nebojte se ničeho, uvolněte se, nepřemýšlejte u toho, apod.). Bylo patrné, že jejím cílem je, aby se děti u činnosti nejen pobavily, ale také uvolnily. Následně se do tvorby daly děti.

Pracovní postup:

1. Nachystat si temperové barvy na paletu, dát do kelímku vodu, nachystat štětec a kulaté korky.
2. Štětcem namalovat na papír velký strom s větvemi.
3. Do jednotlivých barev namáčet korek a následně ho otisknout na větve a kolem stromu, což evokuje listy stromu.

Během tvoření četla paní vychovatelka dětem pohádku *O dubovém mužíčkovi*. Děti se smály a „odvázaly se“. Po ukončení činnosti následoval úklid pomůcek a lavic.

3. fáze – reflexe

Jakmile měly děti všechny obrázky hotové a suché, vzaly si je na koberec, sedly si do kruhu a začaly si povídat. Každé dítě vyprávělo o svém stromu. Vychovatelka řídila diskusi pomocí otázek: „Proč jsi namaloval/a tak velký/malý strom?, Proč jsi zvolil tyto barvy?, Co se ti na tvém stromu nejvíce líbí?, Viděl si někde podobný strom?, apod.). Děti si vymýšlely různé příběhy a smály se. V dětech byla po celou dobu podporována jejich fantazie. Vychovatelka každé dítě po předvedení stromu pochválila a poděkovala za aktivní přístup.

Vlastní zhodnocení činnosti

Během činnosti jsem pozorovala děti, jak se zapojují do práce a jak je to baví. Bylo zcela očividné, že pro ně není práce se štětcem ničím zajímavým, naopak jejich velkou pozornost si získal kulatý korek, který jim sloužil jako razítko. Děti se při razítkování doslova „odvázaly“. Velký pozitivum spatřuji v tom, že se během toho rozvíjela jemná motorika jiným způsobem než úchopem tužky či navlékáním korálků. Uchopit malý korek jim sice nečinilo velké potíže, ale jenom přece se na to musely více soustředit. V tvorbě listů popustily svou fantazii. Listy razítkovaly tak jak se jim zdálo vhodné a vznikaly opravdu krásné výtvary.

Ačkoli děti práce bavila, bylo patrné, že z výrobků z předešlého týdne měly větší radost, jelikož to pro ně byly hmotné věci, které mohly uchopit. Obrázky pro ně nemají takovou cenu, jako vyrobený kaktus, nebo podobné věci.

7.4.3 Hospitační záznam 3

Datum: 3. 11. 2016

Město: Děčín

Škola: Speciální základní škola, Speciální mateřská škola a Praktická škola, Děčín

Jméno vychovatelky: Lucie

Počet žáků ve školní družině: 12

Téma: Veselý drak

Didaktické cíle činnosti

Hlavním cílem činnosti je zhotovení draka dle fantazie dětí s využitím všech dostupných přírodnin (kaštanů, šípků, žaludů, listů, jeřabin, šišek, atd.), kartonu, barev, barevných papírů, pytloviny, provázku, lepidla a nůžek, popřípadě tavící pistole.

Struktura činnosti

1. fáze: úvodní motivace

Paní vychovatelka na úvod děti seznámila s novou písní „Vyletěl si pyšný drak“, pro zábavnější atmosféru půjčila dětem dětské hudební nástroje. Společně několikrát píseň spolu opakovali, dětem se líbila a po chvíli si pamatovaly jednoduchý text i melodii. Následně se dověděly, proč se učily právě píseň o drakovi. K motivaci byly využity obrázkové karty a knížky s podzimními tématy. Paní vychovatelka zapojila děti zábavnou formou do rozhovoru o barevném ročním období o podzimu. Protože se právě k tomuto období váže pouštění draků, jako oblíbená činnost dětí, připravila si pro ně tuto pracovní aktivitu. Nezbytnou součástí před zahájením pracovní činnosti bylo poučení o pravidlech bezpečnosti, neboť děti manipulují s předměty, s kterými si mohou způsobit úraz např. nůžky.

2. fáze: vlastní činnost

Po nezbytné motivaci vychovatelka seznámila děti s postupem a organizací při práci. Společně si ještě prohlédly všechny dostupné přírodniny, zavzpomínaly, kde je našly, jak rostou, proč se sbírají a jsou důležité, také pozorovaly jejich tvar, barvu a velikost. Navrhovaly, kam se drakovi budou nejlépe hodit. Potom se děti rozdělily do tří skupin a dostaly přidělené úkoly. Nachystat pomůcky k vystřihování, malování, lepení

a vázání. Vytvořily si pracovní koutky a po vzájemné domluvě za dohledu a pomoci paní vychovatelky započaly vlastní výrobu. Jedna skupina zhotovila podle šablony tělo draka z kartonu a pytloviny, obkreslily a vystříhaly, obě části slepily k sobě. Druhá skupina zatím vybrala potřebné přírodniny a podle domluvy nalepovala na draka. Paní vychovatelka pomáhala pro lepší uchycení tavící pistolí. Třetí skupina zhotovovala drakovi ocas z provázku a barevného papíru, kdy paní vychovatelka předvedla názorně, jak papír do mašliček skládat. Postupně spojovaly vše dohromady a detaily dotvořily pomocí barev. Než výrobek zaschl, společně uklidily pomůcky a třídu.

3. fáze – reflexe

Po společném úklidu si děti sedly na koberec a draka položily mezi sebe. Zaspívaly mu píseň, co se naučily a poradily se, kde si ho vystaví, aby měly vzpomínku na pěkný den. Paní vychovatelka si ještě s dětmi povídala, co se jim líbilo, co je zaujalo, co nového se dověděly, ale také naopak, co by příště udělaly jinak. Většinou se ozývala kladná odezva, paní vychovatelka byla spokojená se zapojením všech dětí do práce, s jejich nadšením pro činnost, a hlavně se vzájemnou spoluprací a komunikací mezi dětmi.

Vlastní zhodnocení činnosti:

Tvorba papírového veselého draka zaujala všechny děti, jejich nadšení podpořila vychovatelka vhodnou motivací. Jejich radost z nápadu byla očividná, děti poskakovaly, tleskaly, jásalý. Velice oceňuji předcházející motivaci dětí, než se daly do tvorby. Ačkoli měly již z nápadu samotnou radost, motivace jejich nadšení v mnohém podpořila. Práce ve skupinách děti přiměla mezi sebou komunikovat a přijímat kompromisy. Zajímavé je, že práce nekončí vytvořením draka, jelikož děti si po té, mohou při pobytu venku draka pouštět a hrát si s ním. Výtvarná a pracovní činnost, jejímž výsledkem je produkt, se kterým mohou děti dále pracovat je pro děti mnohem zábavnější.

7.5 Vyhodnocení rozhovoru

Po pozorování výtvarně-pracovních činností ve školní družině jsem uskutečnila rozhovor s vedoucí družiny, přičemž jsem následně využila hodiny, kdy si rodiče děti z družiny vyzvedávají, abych mohla provést rozhovor také s nimi. Pro každý případ jsem

měla předem připravené otevřené otázky, jednalo se tedy o rozhovor strukturovaný, jehož výstup je následující:

7.5.1 Rozhovor s vedoucí družiny

Následně budou uvedeny získané informace od vedoucí vychovatelky školní družiny, kompletní rozhovor je uveden v příloze C.

Vedoucí družiny podotýká, že návštěvnost ŠD je vysoká. Počet dětí ve školní družině je 19 (dvě oddělení). Na děti dohlíží dvě kvalifikované vychovatelky, jedna asistentka pedagoga na poloviční úvazek a jedna asistentka pedagoga, která posiluje pedagogický tým 4 x týdně přes oběd. Chodí k nám děti s lehkým a středně těžkým mentálním postižením. Dále děti s kombinací vad, děti s autismem a děti s psychiatrickým zatížením. Vzhledem k postižení žáků je počet vychovatelek dostačující, ale větší počet asistentek pedagoga bychom pro efektivnější chod družiny mile uvítali. Nejčastěji využíváme výtvarné a pracovní činnosti jako je kresba, malba, grafika (různé otisky), prostorová tvorba, jednoduché vyšívání, vaření – zhotovování studených pokrmů, stříhání, lepení. Dále potom pracujeme na záznamech autentických smyslových zážitků – představy, fantazie a emoce. Děti se učí pojmenovávat barvy, tvary, využívají rozmanitých přírodních materiálů a pracují s vlastním tělem (obtisky prstů). Často se snažíme děti zapojovat do skupinové práce, aby se naučili toleranci, spolupráci a komunikaci. Spojujeme výtvarnou a pracovní činnost s poslechem hudby. Děti mají nejraději malbu a obtiskování prstů, z pracovních činností potom vaření. Žáky k činnosti motivujeme nasazením příjemné a uvolňující atmosféry s užitím hudby či vyprávěním. Seznamováním s netradičními technikami, dáváme prostor kreativitě žáka. Snažíme se podpořit jejich prožívání a spontánnost. Organizujeme výstavky a výzdoby ve školní družině a v prostorách školy z výtvarných děl a prací dětí. U dětí je do jisté míry patrné zlepšení jemné motoriky.

Činnost školní družiny hodnotím velice kladně. Personál přistupuje ke své práci zodpovědně, s láskou, elánem a s vysokým pracovním nasazením. Snažíme se navodit příjemnou atmosféru, motivovat žáky k pracovním a výtvarným činnostem a posunout je v sociální sféře. Žáci navštěvují školní družinu rádi, kdyby se zvýšila kapacita prostorů a také personální, mohli bychom přijmout větší počet žáků

7.5.2 Rozhovory s rodiči žáků

Na otázku: „*Chodí Vaše dítě do školní družiny rádo?*“, odpověděla většina respondentů, že ano dítě chodí rádo do školní družiny. Pouze jeden rodič konstatoval: „*Musí*“.

Nicméně v otázce „*Na co si nejčastěji stěžuje a z čeho má naopak největší radost, když mluví o chvílích strávených ve školní družině?*“ se názory rodičů značně rozcházely. Každé dítě preferuje něco jiného, jeden si rád kreslí, druhý hraje s míčem apod. Ovšem téměř každý, si pochvaluje to, že čas v družině může trávit se svými kamarády. Co se týče negativních zkušeností, byla zajímavá odpověď od jednoho z rodičů: „*Stěžuje si někdy na spolužáky, že mluví sprostě.*“.

Otázka:

Myslíte si, že se vaše dítě ve školní družině rozvíjí? Pokud ano, jak?

Rodič 1:

„*Rozvíjí se v mluvení a doma pomáhá.*“

Rodič 4:

„*Vztahy s kamarády.*“

Rodič 5:

„*Ano, zlepšuje se v chápání pravidel a sociální vazby.*“

Otázka:

Máte povědomí o tom, jaké výtvarné a pracovní činnosti děti ve školní družině provádějí? Pokud ani, prosím, vyjmenujte je.

Rodič 1:

„*Kreslí, lepí, vytváří dárky pro rodiče – např. různá přáníčka, vaří, opékají buřty.*“

Rodič 2:

„*Péťa chodí na keramiku a bude chodit i na vaření. Dále vyrábějí různé tradiční věci.*“

Rodič 3:

„Myslím, že se rozvíjí. V rámci jeho handicapu má velmi nízké sociální dovednosti, které se díky pobytu v kolektivu rozšiřují a upevňují. Určitě se rozvíjí v sebeobslužných dovednostech a v jemné i hrubé motorice.!

Rodič 4:

„Kreslení, společenské hry.“

Rodič 5:

„Ano. Stříhání, lepení, malování, mýdélka, zpívání, recitace, masky.“

Rodiče si nejvíce na činnosti školní družiny cení toho, že jejich dítě může trávit volný čas v kolektivu se spolužáky. Líbí se jim přístup vychovatelů. Zajímavá je doslovná odpověď jednoho z rodičů: *„Oceňuji pořádání mimo družinových akcí. Líbí se mi pravidla družiny, ve kterých se děti mohou dobře orientovat. Individuální přístup k jednotlivým dětem.“*

7.6 Vyhodnocení dotazníku

Z rozdaných a řádně vyplněných dotazníků byla analyzována celkem 3 jejich vyplněná vyhotovení. Celkový počet respondentů byl tvořen 2 asistentkami pedagoga a 1 vychovatelkou. Z hlediska diskretnosti budeme pro potřebu analýzy dotazníku označovat respondentky pouze jejich pravými křestními jmény: Vychovatelka Lada, asistentka Romana a asistentka Pavlína.

Tabulka 2: Návštěvnost ranní družiny

Respondent	Jaká je průměrná návštěvnost ranní družiny?
Vychovatelka Lada	3–5 dětí
Asistentka Romana	Menší
Asistentka Pavlína	Velmi malá: 4 děti

Zdroj⁷³

---

⁷³ Autorka práce, 2017 (vlastní šetření).

Tabulka 3: Průměrná návštěvnost odpolední družiny

Respondent	Jaká je průměrná návštěvnost odpolední družiny?
Vychovatelka Lada	19 dětí
Asistentka Romana	Velmi dobrá
Asistentka Pavlína	Okolo 19 ti dětí

Zdroj⁷⁴

Tabulka 4: Druhy postižení u dětí ve školní družině speciální

Respondent	Jaká postižení či handicapy se objevují u dětí ve Vašem zařízení
Vychovatelka Lada	ADHD, autismus, fyzický handicap, vady řeči
Asistentka Romana	Tělesné postižení, vada řeči, ADHD, autismus
Asistentka Pavlína	Autismus, zrakové postižení, ADHD

Zdroj⁷⁵

Většina pedagogických pracovníků se shodla na tom, že školní družina při Základní škole speciální, mateřské škole a Praktické škole Děčín disponuje dostatečným množstvím didaktických pomůcek potřebných pro výtvarnou činnost. Asistentka Romana zde však vidí ještě malý prostor pro zlepšení. Avšak drobné nedostatky vidí vychovatelky v oblasti didaktických pomůcek potřebných pro pracovní činnosti. Všechny účastnice dotazníku by přivítaly ještě pár pomůcek navíc. Na otázku týkající se na to, kde probíhá výtvarná činnost žáků školní družiny, byly odpovědi u všech dotázaných totožné a vzešlo, že výtvarná činnost probíhá přímo v družině nebo venku. Následující otázka měla obdobné znění jako předešlá otázka, jen s tím rozdílem, že jsem se zajímala o to, kde probíhá pracovní činnost žáků školní družiny. I zde se vychovatelka Lada, asistentka Romana i asistentka Pavlína shodly na odpovědích „přímo v družině“ a „venku“. Ve školní družině využívají vychovatelky výchovně-vzdělávací metody při výtvarných a pracovních činnostech v podobě průběžné motivace, přímého zprostředkovaného přenosu poznatků, demonstrace, práce, samostatné práce, metod opakování vědomostí, nácviku dovedností a nejrůznějších kombinací těchto metod, to vše jak v případě pracovních, tak i výtvarných činností.

Otázky č. 10–13 z uvedeného dotazníku v příloze B se týkají výtvarných a pracovních činností z pohledu oblíbenosti u pedagogických pracovníků i žáků. Tyto

⁷⁴ Autorka práce, 2017 (vlastní šetření).

⁷⁵ Autorka práce, 2017 (vlastní šetření).

činnosti vychovatelka i asistentky ve svých dotaznících detailně popsaly a zhodnotily. Díky tomu, že odpovědi na tyto otázky shledávám jako nejhodnotnější pro potřebu této práce, jsou uvedeny samostatně v kapitole s názvem *Předlohy pro výtvarnou a pracovní činnost*.

Asistentka Pavlína v dotazníku uvedla, že za smysluplné výtvarné činnosti považuje vybarvování omalováněk, tvoření prstovými barvami, a že děti velmi rády pracují s barvami na sklo, vybarvují různé omalovánky a pracují skupinově s temperou a vodovými barvami. Naproti tomu asistentka Romana ze své praxe vyzorovala, že efektivní výtvarnou činností pro rozvoj motoriky mentálně postižených dětí je rozhodně lepení, stříhání. Ve vybarvování omalováněk se obě asistentky shodly. Děti mají podle asistentky Romany nejraději takové výtvarné činnosti, kde mohou uplatnit svou kreativitu a fantazii. Také vítají netradiční výtvarné techniky, zejména s barvou. Podle vychovatelky Lady je důležité, aby byl výsledek výtvarné činnosti zajímavý, hezký a dětem se líbil, aby byla činnost rychlá a nijak extra složitá. Děti totiž podle ní dělají rády takové činnosti, které umí, velmi opatrně pak zkoušejí něco nového. V odpovědích na otázku, jejichž účelem bylo vyvodit ty nejsmysluplnější a nejoblíbenější pracovní činnosti, kterých družina pro svou práci využívá, zaznělo mimo jiné také: práce s papírovými kartony, úklid pracovního místa a pracovní plochy, lepení a vystřihování, práce s puzzle, vyrábění dárků pro rodiče, úklid v družině, návyk po sobě uklidit, uklízení hraček, mytí pomůcek, údržba zeleně a úklid školní zahrad. Při výtvarné a pracovní činnosti využívají vychovatelky nejčastěji techniky jako je malování, kreslení, výtvarná tvorba se šablonami, výtvarné projekty, prostorovou tvorbu, netradiční výtvarné techniky a materiál, nakonec pak techniku skupinové výtvarné tvorby. Všechny tři respondentky se shodly, v tom, že pozorují rozvoj jemné motoriky u dětí, které navštěvují tuto školní družinu. Velkou zásluhu na tomto poznatku má výtvarná a pracovní činnost, které se snaží každý den věnovat. Avšak zatímco se vychovatelům dostává dostatečné podpory ze strany školy o rodičích a veřejnosti to říci, dle jednotlivých odpovědí nelze. Asistentky v dotazníkovém šetření uvedly, že rodiče sice činnost školní družiny podporují, ale ne až tak, jak by se očekávalo. Co však hůř, ze strany veřejnosti a dotčených orgánů, podle nich pomoc a zájem o speciální družinu spíše upadá, přitom právě jejich pomoc, by mohla značně podpořit výtvarné a pracovní činnost např. dodáním materiálů apod.

8 PŘEDLOHY PRO VÝTVARNOU A PRACOVNÍ ČINNOST

Tato předloha je seznamem pracovních a výtvarných činností pro školní družiny speciální, které podporují rozvoj jemné motoriky u mentálně postižených dětí. Podkladem pro její vytvoření byl provedený průzkum ve školní družině Základní školy speciální a Speciální mateřské školy Děčín, dále pak také odborné prameny uvedené v seznamu použité literatury.

Před zahájením jakékoliv výtvarné či pracovní činnosti je důležité si aktivity řádně promyslet a vymezit si cíl. Aktivity by měly odpovídat věku a mentální úrovni žáků, kteří školní družinu speciální navštěvují. Je nutné si předem promyslet, co konkrétně chceme u dětí v oblasti jemné motoriky rozvíjet, a to zda jim chceme zvětšit sílu, rozvinout hybnost, obratnost či uchopování předmětů. Základem je pak důsledná příprava na výtvarně-pracovní činnost, tedy obstarání všech potřebných pomůcek, nepotřebné předměty odklidit z dosahu, zvolit vhodné oblečení a zabezpečit hygienické podmínky, jako například ubrusy, mokré hadříky na mytí rukou atd. Pro vybranou činnost by si měly vedoucí vychovatelky a jejich asistentky vymezit dostatečný prostor i čas a poskytnout dětem dostatečné pohodlí. Motivovat žáky k práci je pak další nespornou podmínkou pro výkon smysluplné činnosti. Zde se dá sáhnout po motivačních doprovodných příbězích, básničkách, písničkách či hudbě. Před započatím práce by si měly děti procvičit horní končetiny.

8.1 Výtvarné činnost

Tabulka 5: Výtvarná činnost Ztracené hračky

1. Ztracené hračky	
Námět	Námětem této činnosti byla vedoucí vychovatelka, která se v dotazníku nechala slyšet, že za jednu z nejmýsluplnějších výtvarných činností považuje prostorové výtvary z papíru, spojené s výmalbou, malováním, obkreslováním a vystřihováním dohromady. To především z toho důvodu, že materiály pro tyto vybrané výtvarné činnosti jsou nejdostupnější, činnosti nejsou časově náročné a mají zaručený výsledek „Děti podle svých schopností udělají to, co umí. S ostatním lze pomoci. A vždy se jim jejich výtvary líbí.“ - vyjádřila se vychovatelka Lada v dotazníkovém šetření.
Cíl	Rozvíjet výtvarnou představivost a fantazii při zobrazování konkrétní věci. Kresba barevnými tušemi a voskovkami.
Motivace	Vychovatelka (asistentka) schová hračky – jednu pro každé dítě – do různých zákoutí třídy. Poté se všichni posadí do kroužku na koberec a hrají hru „O ztracených hračkách“. Vychovatelka vypráví příběh o tom, jak se vybrané hračky, s kterými si děti ve školní družině běžně hrají, někam schovaly, např. „Schoval se nám plyšový medvídek Emanuel, dřevěné autíčko“ apod. Děti společně s vyučujícími začnou na hračky volat, ty se však neozývají, a tak se děti pokusí hračky namalovat.
Výtvarná činnost	Potřeby – bílý karton formátu A4, barevné tuše, špejle, barevné voskovky. Děti se posadí ke stolečkům a malují jim přiřazenou ztracenou hračku, nejprve barevnými tušemi, po zaschnutí barevnými voskovkami.
Návrat ke hře	Vrátíme se zpět na koberec a vyučující začne vyprávět příběh o tom, že když teď na hračky znovu zavoláme, možná už je najdeme. Děti i vyučující vytvoří hada a společně ztracené hračky po místnosti hledají. Po každém nálezu položíme hračku společně s příslušnou malbou na koberec a pokračujeme. Na závěr se vytvoří výstavka s hračkami i k nim patřícími kresbami.

Zdroj⁷⁶

⁷⁶ Autorka práce, 2017 (vlastní šetření).

Tabulka 6: Výtvarná činnost Listový panáček

2. Listový panáček	
Námět	Vychovatelka Lada v dotazníku uvedla, že za smysluplnou výtvarnou činnost považuje výtvarná díla s využitím přírodních materiálů. Malování, stříhání, sušení, nůžky, pastelky, vodovky, tempery, lepidlo. Rozvoj jemné motoriky, barevného citění. Na výtvary z přírodnin může podle tématu navazovat rozumová výchova. Asistentka Romana mezi tři nesmyslnější výtvarné činnosti zařadila taktéž využití přírodnin.
Cíl	Rozvíjet fantazii a citlivost pro barevnou a tvarovou kompozici, práce s listy stromů. Zdokonalování výtvarných dovedností – stříhání a lepení.
Motivace	V rámci přípravy uskutečníme podzimní vycházku, kde sbíráme různé druhy barevných listů. Nanosíme je na hromádku do zahrady, kde máme předpřipravené pracovní zástěry (pro každou skupinu), zavírací špendlíky. Vychovatelka (asistentka) vypráví dětem pohádku o listovém mužičkovi, který je oblečen pouze do barevných listů a vždy na podzim vchází do kmenů stromů a jedním dotykem obarví korunu stromů takovými barvami, jakými se mu zachce. Na to se začne hrát hra „listový panáček“, kdy se vytvoří pár skupinek dětí a v každé z nich si jeden člen navlékne pracovní zástěru, načež ostatní členové skupiny mu připevňují špendlíky listy na zástěru. Po té „lesní mužičky“ porovnáme, prohlížíme si je a všímáme si rozdílnosti a barevnosti listů.
Výtvarná činnost	Potřeby – bílý karton formátu A3, bílý karton formátu A4, barevné listy, lepidlo, voskovky, zelená tuš, štětec, špejle, nůžky, balicí papír. Na bílý karton formátu A4 kreslíme několik stromových listů barevnými voskovkami. Vystříhneme je. Vybereme si z připravené hromádky na stolečku barevné listy stromů a lepíme na bílý karton A3 listového panáčka. Detaily panáčka dokreslíme zelenou tuší. Listového panáčka podle obrysu vystříhneme.
Zakončení	Vychovatelka připraví z bílého papíru A1 šablonu stromu, umístí ji podle možností na nástěnku. Do koruny stromu pak společně s dětmi nalepí vytvořené listové panáčky. Posadíme se na židličky okolo stromu a vyprávíme si opět příběh o „listovém panáčkoví“, jehož pokračování společně domýšlíme.

Zdroj⁷⁷

⁷⁷ Autorka práce, 2017 (vlastní šetření).

Tabulka 7: Výtvarná činnost Šplháme do oblak

3. Šplháme do oblak	
Námět	Podle asistentky Romany je účinnou výtvarnou metodou pro rozvoj mentálně postižených dětí malování ve skupinách například temperovými barvami. Vychovatelka Lada zařadila skupinovou výtvarnou činnost do třech nejsmysluplnějších činností ve školní družině speciální: „Kolektivní práce. Podle vytvoření různé techniky a různé pomůcky. Výhoda – každý může dělat to, co umí, co mu jde. Rozvoj spolupráce, tolerance, umění se domluvit. Rozvoj jemné motoriky.“
Cíl	Učit se výtvarnému vidění a posuzování na základě citového prožitku. Rozvíjet schopnost zklidnění, soustředění a tzv. aktivní imaginace. Schopnost spolupracovat s vrstevníky.
Motivace	Potřeby – kousky dřívěk – třísky, malá úzká dřevěná polínka (případně ve spolupráci s rodiči). V rámci přípravy se na zahradě vytvoří na čtyřech různých místech hromádka z dřívěk. Všichni se usadí na zahradní lavičky a vychovatelka započne činnost následující inspirací: „ <i>Chtěli byste se někdy podívat do oblak? Sednout si na mráček a plout na něm po obloze? Dívat se z výšky na domy, stromy, auta, ulice plné lidí? Určitě ano. A jak se tam dostaneme? Po obrovitánském žebříku.</i> “ ⁷⁸ Děti se rozdělí do čtyř skupinek, dotýkají se dřívěk a sestavují z nich žebřík.
Výtvarná činnost	Potřeby – kousky dřívěk, kousky vln, diktafon, nůžky. Jedna skupinka tvoří z dřívěk a vln žebřík, ostatní sedí na lavičkách a skupinku pozorují. Po pěti minutách se skupinky střídají. Průběh akce zaznamenáváme na diktafon. Tvoříme čtyři žebříky.
Zakončení	Na konci jednotlivé skupinky vytvoří hada, kdy každý had následně dělá krátké krůčky po jednom žebříku – šplhá po žebříku do oblak.

Zdroj⁷⁹

⁷⁸ VONDROVÁ, Petra. *Výtvarné techniky pro děti: hry a výtvarné činnosti pro děti ve věku od 4 do 9 let.* Praha. 2001. s.90

⁷⁹ Autorka práce, 2017 (vlastní šetření).

8.2 Pracovní činnosti

Tabulka 8: Pracovní činnosti Bramborový bál

4. Bramborový bál	
Námět	Asistentka Pavlína ve školní družině speciální při Základní škole speciální, Mateřské škole speciální a Praktické škole Děčín upozorovala, že co se týče pracovních činností, velmi oblíbenou a smysluplnou je navlékání korálků a třídění podle barev. Oblíbenou pracovní činností je zase vyrábění věcí ze zeleniny.
Cíl	Nácvik trpělivosti, tvořivosti a práce s drobným přírodním materiálem.
Motivace	„Dnes vyhledáme velký bramborový bál. Všichni, kdo si přejí náš ples navštívit a zatančit si na něm, musí se ozdobit bramborovými šperky – náhrdelníky, náramky, čelenkami.“
Pracovní činnosti	Potřeby – nožik, silnější nit, jehla s kulatou špičkou, brambory a případné další přírodniny ke kombinování jako šípky či jeřabiny. Brambory omýváme, loupeme a krájíme na kolečka tenká asi cca 0,3 – 0,5 cm a také na kostičky. Připravujeme si návleky ze silnější nitě a jehly s kulatou špičkou. Nakrájené bramborové kostky, kolečka a případný jiný přírodní materiál rozdělujeme do misek. Poté přecházíme k nejzábavnější části, kdy navlékáme připravený materiál na nitě, každý podle své fantazie. Nakonec šperky řádně uvazujeme na uzlíky a necháme je vysušit.
Zakončení	Po vysušení šperků se jimi děti zdobí a započne se bramborový bál, při kterém tancujeme na vybranou hudbu.

Zdroj⁸⁰

---

⁸⁰ Autorka práce, 2017 (vlastní šetření).

8.3 Pracovně-výtvarné činnosti

Tabulka 9: Pracovně-výtvarná činnost Slavnostní puding

5. Slavnostní puding	
Námět	Všechny tři pedagogické pracovnice, které se zúčastnily dotazníkového šetření, se shodly na tom, že vaření je nejen nejoblíbenější pracovní činnost ve školní družině, avšak také velmi hodnotné pro rozvoj dětské motoriky. Vychovatelka Lada je toho názoru, že právě vaření, nácvik samostatnosti při práci v kuchyni a osvojování základních pravidel při vaření s důrazem na bezpečnost i hygienické návyky jsou těmi nejsmysluplnějšími pracovními činnostmi ve školní družině. Dodala také, že „Děti moc rády vaří, protože mohou ochutnávat, co uvařily“. Podobný názor má také asistentka Pavlína: „Děti nejraději vaří a myjí nádobí.“.
Cíl	Vytvořit pozitivní vztah k jídlu, zprostředkovat základy vaření, posílit jemnou motoriku a pracovní návyky dětí.
Motivace	Danou činnost pojmem jako oslavu např. nejbližšího státního svátku, oslavy „Dne dětí“ nebo svátku či narozenin vybraného žáka, vychovatelky či asistentky. „Děti, dnes si na počest Dne dětí připravíme slavnostní hostinu, na které si všichni pochutnáme a společně tento den oslavíme.“
Pracovní činnosti	Potřeby – sáčky pudingu, krabice s mlékem, piškoty, kompotové ovoce, čerstvé ovoce, lentilky, ovocné želé, oříšky, kokos, velký hrnec, cukr, misky na ovoce a pochutiny, nože, prkénka, talířky, lžičky. Ovoce olupujeme, čistíme, krájíme na kostky, kolečka a jiné tvary. Kompotové ovoce necháváme okapat, zbavujeme pecek a krájím z něj různé tvary. Do misek pak rozdělujeme zvlášť nakrájené ovoce, piškoty, lentilky, krájené ovocné želé, oříšky a kokos. Poté vychovatelka vaří ve velkém hrnci puding a popisuje dětem postup receptu. Děti se střídají u míchání a pozorují, jak puding houstne. Po dokončení nabírají hotový puding do svých talířků. Ještě následuje umývání, utírání a úklid nádobí, utírání pracovních stolů a příprava prostírání na hostinu, po které následuje dokončení výtvarné činnosti.
Výtvarná činnost	Děti zdobí své talířky s pudinkem ovocem a dalšími pochutinami tak, že potraviny skládají do kruhových vzorů – například doprostřed položí kolečko kiwi a okolo vytvoří kruh z oříšků, postupně pak vytváří další kruhy až na okraj talíře.
Zakončení	Uspořádáme hostinu, při které si prohlížíme ozdobené slavnostní pudinky, na kterých si následně pochutnáváme.

Zdroj⁸¹

⁸¹ Autorka práce, 2017 (vlastní šetření).

9 SHRUTÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Výzkum výtvarných a pracovních činností ve školní družině proběhl na Základní škole speciální, Mateřské škole a Praktické škole v Děčíně. Výzkumné metody byly celem tři – pozorování, dotazníkové šetření a rozhovory.

Metoda pozorování mi pomohla nahlédnout do každodenního chodu školní družiny speciální a také do kompletní realizace jedné výtvarně-pracovní činnosti. Abych co nejvíce zachytila nejen průběh dané činnosti, ale především také reakce přístupu dětí i vychovatelky a celkové školní atmosféry, vyhotovila jsem hospitační záznam. Ten mi dopomohl přesně zaznamenat profesionalitu, kterou paní vychovatelka předvedla, ale také zaujatost a nadšení dětí, které se při výtvarně-pracovní činnosti „Chlupatý kaktus“ z brambor nejen náramně pobavily, ale zároveň posílily řadu svých kompetencí.

Dále mnou byla oslovena vedoucí vychovatelka a pět vybraných rodičů s žádostí o uskutečnění rozhovoru. Všichni mi ochotně vyhověli, odpověděli na všechny mé předpřipravené otázky a poskytli tak zajímavý materiál pro danou práci. Z nejzajímavějších postřehů považuji to, že vedoucí vychovatelka je s činností školní družiny nadmíru spokojená, jediné, co postrádá, je větší podpora a zájem ze strany rodičů a veřejnosti. Zrealizované rozhovory s rodiči pak toto bohužel do jisté míry potvrdily. Rodiče jsou rádi spíše za to, že má jejich dítě, kde a s kým trávit čas, který jim nemohou věnovat oni. Už si však bohužel neuvědomují, že rozvíjení schopností jejich dětí je to, o co se školní družina snaží nejvíce, a pokud ji v tomto nepodporují, je dosahování tohoto cíle velmi složité.

Jádro dotazníkového šetření pak bylo určeno k monitoringu těch nejsmysluplnějších a nejefektivnějších pracovních a výtvarných činností, což mohou realisticky a odborně posoudit jediné pedagogičtí pracovníci ve školní družině speciální. Proto byly do dotazníku zapojeny asistentky pedagoga a vychovatelka.

Z průzkumu jako celku vzešlo, že vybraná školní družina je vedena takovým pedagogickým sborem, který svoji práci miluje a má zájem podílet se na sociálním, psychickém i tělesném rozvoji mentálně postižených dětí. Dále pak, že je toto školní zařízení velice oblíbené a mnozí by uvítali, aby rozšířilo své kapacity. Zjištěné informace byly předloženy vedení školní družiny, čímž byl poskytnut zdroj informací o tom, kde má školní družina největší prostor pro vylepšení, co je na její činnosti naopak nejvíce

ceněno a náměty na další efektivní výtvarné a pracovní činnosti. Tato práce je tedy pro školní družinu při Základní škole speciální, mateřské škole a Praktická škole v Děčíně zpětnou vazbou, která věřím, že napomůže k ještě kvalitnějším výsledkům při rozvoji mentálně postižených dětí. Samozřejmě nic z toho bych nevytvořila a nezprostředkovala bez ochoty a vstřícnosti, které se mi ve vybrané školní družině dostalo. Chtěla bych proto touto cestou poděkovat vedení školy, vychovatelkám i asistentkám školní družiny, dále pak žákům i rodičům za jejich pozitivní přístup a bezpochybný přínos nejen pro mou práci, ale především pro mě, neboť lásku a sounáležitost, která v družině panovala, si s sebou ponesu po celý život.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo monitorovat a zhodnotit výtvarné a pracovní činnosti v Základní škole speciální, Mateřské škole a Praktická škole v Děčíně. Výtvarné a pracovní činnosti patří mezi oblíbené aktivity u všech dětí. Při tvorbě se dokáží náležitě odreagovat, popustit fantazii a uvolnit se. Přístup vychovatele k dětem s mentální retardací by měl být v každém případě citlivý a uvědomělý. Vychovatel by měl k pojetí výtvarné a pracovní činnosti přistupovat smysluplně, a především s profesionální odpovědností.

V úvodní části práce jsem charakterizovala výchovně-vzdělávací zařízení – školní družina, včetně povinností vychovatelky v něm působící. Zmínila jsem také činnosti, které jsou pro toto zařízení typické a především smysluplné. Vzhledem k tématu práce jsem plynule přešla k objasnění pojmu mentální postižení, které má několik stupňů závažnosti a v těch je namístě se orientovat. Problematika vzniku mentálního postižení je součástí druhé kapitoly. Vzhledem k tomu, že speciální školní družiny nenavštěvují pouze děti s mentální retardací, ale také děti s autismem či poruchou pozornosti, věnovala jsem pozornost také seznámení s těmito a dalšími druhy postižení. Dětem s mentální retardací je v této práci věnována podrobná kapitola, neboť poznání problémů a specifík mentálního postižení by mělo být prioritou člověka, který s dítětem pracuje. Pochopení procesu myšlení, zapamatování, cítění, učení, vůle, řeči nebo emocí žáka s mentální retardací by mělo být prioritní nejen pro vyučujícího, ale také pro jeho rodiče, rodinu a blízké okolí. Jelikož se práce zabývá prioritně výtvarnou a pracovní činností ve školních družinách speciálních, ve čtvrté kapitole jsem uvedla několik těchto činností, které jsou podle odborných zdrojů těmi nejvhodnějšími pro rozvoj mentálně postižených dětí. Celková pracovní náplň školní družiny však často bývá obsažena v Rámcově vzdělávacích programech školních družin, jejichž obsahem se pedagogičtí pracovníci řídí. Poslední teoretická kapitola se tedy věnovala poslání, rámcovému obsahu a integrovaným vzdělávacím cílům, kterými se řídí minimálně všichni pedagogičtí pracovníci zapojení do činnosti školní družiny. Slouží však také jako veřejný informativní dokument, který rodičům a široké veřejnosti podává ucelený obraz o činnostech a plánech školní družiny.

Výzkumná část této práce zahrnuje pozorování, rozhovor a dotazník. Významným ze z tohoto pohledu staly tři výtvarné projekty (hospitační záznam), kde bylo možné pozorovat děti a vychovatele během činnosti a dospět tak k jistým závěrům, a sice že děti s mentální retardací potřebují mnohem větší motivaci, dozor a dopomoc při tvorbě. Avšak i tak pod jejich rukama vznikají krásné výtvary, které jsou hodny ocenění a pochvaly. Každé dítě je jedinečné, a tudíž preferuje něco jiného, někdo rád kreslí, jiný zase maluje. Je nutné na tuto záležitost brát velký ohled a typ činnosti pravidelně střídat. V závěru praktické části jsou zodpovězeny jednotlivé cíle bakalářské práce.

Výtvarná a pracovní činnost specificky vytvořena pro děti s mentální retardací, se v zásadním neliší od výtvarné a pracovní činnosti vedené v běžných základních školách, nicméně jisté rozdíly (větší motivace aj.) tu nalezneme, proto jakákoli nová informace, nápad, či doporučení může přinést hodně pozitivního v oblasti dovedností a života kolem nás.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- ARISTOTELÉS. *Poetika: řecko-česky*. Praha: OIKOYMENH, 2008. 292 s. Knihovna antické tradice. ISBN 978-80-7298-131-1.
- BALADA, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. Dotisk 1. vyd. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický, 2006. 92 s. ISBN 80-87000-02-1.
- BALKOVÁ, Krista. *Náměty pro školní družinu: konkrétní činnosti v 10 tematických projektech*. Praha: Portál, 2006. 160 s. ISBN 80-7367-064-X.
- BARTOŇOVÁ, Miroslava. *Kapitoly ze specifických poruch učení*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004. ISBN 80-210-3613-3.
- BĚLECKÝ, Zdeněk. *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. 75 s. ISBN 978-80-87000-07-6.
- BRYŠOVÁ, V. aj. *Základy klinické genetiky pro studující 4. ročníku lékařské fakulty*. Brno : Masarykova univerzita, 1995.
- ČADILOVÁ, Věra, Hynek JŮN a Kateřina THOROVÁ. *Agrese u lidí s mentální retardací a s autismem*. Praha: Portál, 2007. 243 s. ISBN 978-80-7367-319-2.
- ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 656 s. ISBN 978-80-7367-273-7.
- FISCHER, Slavomil. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické, psychické a sociální: učebnice pro studenty učitelství*. Praha: Triton, 2014. 137 s. ISBN 978-80-7387-792-7.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JŮVA, přeložil Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
- HOLEYŠOVSKÁ, Anna. *Rok ve školní družině*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2016. 168 s. ISBN 978-80-262-1074-0.
- HOLEYŠOVSKÁ, Anna. *Zájmová činnost ve školní družině*. Praha: Portál, 2009. 232 s. ISBN 978-80-7367-586-8.

- PÁVKOVÁ, Jiřina a Bedřich HÁJEK. *Školní družina*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2007. 154 s. ISBN 978-80-7367-268-3.
- PIPEKOVÁ, Jarmila, ed. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2006. 294 s. ISBN 80-7315-120-0.
- POUPA, Vladimír., VOSEČEK, Jan. *Výtvarná výchova*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1984. 191 s. Bez ISBN.
- RENOTIÉROVÁ, Marie a Libuše LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. 313 s. ISBN 80-244-1073-7.
- ROESELLOVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní umělecké školy*. Přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2003. 143 s. ISBN 80-7290-129-x.
- ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. 268 s. ISBN 80-85931-48-6.
- SELIKOWITZ, Mark. *Downův syndrom: definice a příčiny, vývoj dítěte, výchova a vzdělávání, dospělost*. Praha: Portál, 2005. Rádci pro zdraví. 198 s. ISBN 80-7178-973-9.
- SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). 160 s. ISBN 978-80-247-1733-3
- STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. 196 s. ISBN 80-85834-60-x.
- ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2003. Speciální pedagogika (Portál). 221 s. ISBN 80-7178-821-X.
- VÁGNEROVÁ, Marie a Zuzana HADJ MOUSSOVÁ. *Psychologie handicapu*. Vyd. 2. opr. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. 71 s. ISBN 80-7083-764-0.
- VALENTA, Milan a Olga KREJČÍŘOVÁ. *Psychopedie: kapitoly z didaktiky mentálně retardovaných*. Olomouc: Netopejř, 1997. 193 s. ISBN 80-902057-9-8.
- VONDROVÁ, Petra. *Výtvarné techniky pro děti: [hry a výtvarné činnosti pro děti ve věku od 4 do 9 let]*. Vyd.1. Praha: Portál, 2001. 156 s. ISBN 80-7178-583-0.

Seznam použitých internetových zdrojů

BRDOVÁ, J. Inspirace pro družiny. Máte už hotový program pro školní družinu? [online]. © 2007 [cit. 2016-09-02]. Dostupné z: <http://www.tydenik-skolstvi.cz/data/files/uvod-587.pdf>

Centrum prenatalní diagnostiky Syndrom Fragilního X. [online]. © 2012 [cit. 2017-01-05]. Dostupné z: <http://www.prenatal.cz/Images/Syndrom%20fragiln%C3%ADho%20X%20chromosomu%202.pdf>

Didaktické pomůcky a hry pro rozvoj jemné motoriky dítěte | SprávnáHračka.cz, hry děti, hračky, hry pro děti, dětské hry, hry pro předškoláky, hračky pro mateřské školy. SprávnáHračka.cz | Hračky a hry pro šikovné a chytré děti, hry, dětské hry, hračky pro mateřské školy, hračky pro dětské koutky. [online]. Copyright © 2007 [cit. 09.03.2017]. Dostupné z: <http://www.spravnahracka.cz/didakticke-pomucky-a-hry-pro-rozvoj-jemne-motoriky>

Informace k přihlašování a přijímání do školních družin a školních klubů. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. [online]. © 2013–2017 [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/informace-k-prihlasovani-a-prijimani-do-skolnich-druzin-a>

Mentální retardace. Specializační studium výchovného poradenství PedFUK. [online]. © 2005 [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <http://www.ssvp.wz.cz/Texty/mentalniretardace.html>

Metodický pokyn k postavení, organizaci a činnosti školních družin. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. [online]. © 2013–2017 [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: Školní družiny. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]. © 2013–2017 [cit. 2017-01-09]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/skolni-druziny>

Promeg. Dětská kresba jako diagnostický prostředek. [online]. © 2016 [cit. 2016-12-15]. Dostupné z: <http://www.promeg.estranky.cz/clanky/grafologie-a-psychologie-v-pismu-a-kresbe/detska-kresba-jako-diagnosticky-prostredek.html>

Rettův syndrom. [online]. Copyright © 2017 Spolek rodičů a přátel dívek s Rettovým syndromem [cit. 07.02.2017]. Dostupné z: <http://www.rett-cz.com/rettuv-syndrom/>

Senzomotorické učení. Vítejte na úvodní stránce TV4 [online]. Copyright © 2010 Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta Pedagogická, Katedra tělesné a sportovní výchovy [cit. 01.03.2017]. Dostupné z: <http://tv4.ktv-plzen.cz/senzomotoricke-uceni.html>.

Učitelské noviny. [online]. Copyright © Copyright 2010 [cit. 24.02.2017]. Dostupné z:<http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=5427&PHPSESSID=4ac63d6ebd32f9f5b3698c4a70f855b5>

Velký lékařský slovník. Leschův-Nyhanův syndrom. [online]. © 1998-2017 [cit. 2017-01-05]. Dostupné z: <http://lekarske.slovníky.cz/pojem/leschuv-nyhanuv-syndrom>

Vzácní.cz. Vedle dobré péče potřebují děti hlavně lásku: Angelmanův syndrom. [online]. Dostupné z: <http://vzacni.cz/angelmanuv-syndrom/>

Zákon č. 563/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Zákony pro lidi. [online]. 2004 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>

SEZNAM ZKRATEK

RVP – rámcový vzdělávací program

SPU – speciální poruchy učení

ŠD – školní družina

ZŠ – základní škola

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Seznam obrázků

Obrázek 1: Časové úseky dne	13
Obrázek 2: Obsah ŠPV školní družiny	35

Seznam tabulek

Tabulka 1: Vývojová stádia dětské kresby	30
Tabulka 2: Návštěvnost ranní družiny	51
Tabulka 3: Průměrná návštěvnost odpolední družiny.....	52
Tabulka 4: Druhy postižení u dětí ve školní družině speciální.....	52
Tabulka 5: Výtvarná činnost Ztracené hračky	55
Tabulka 6: Výtvarná činnost Listový panáček	56
Tabulka 7: Výtvarná činnost Šplháme do oblak.....	57
Tabulka 8: Pracovní činnosti Bramborový bál	58
Tabulka 9: Pracovně-výtvarná činnost Slavnostní puding	59

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Celoroční vzdělávací program Školní družiny Základní školy speciální Děčín	I
Příloha B – Dotazník.....	V
Příloha C – Výsledky dotazníku pro vedoucí družiny	XI
Příloha D – Dodatečné informace k hospitačním záznamům.....	XIV

PŘÍLOHY

Příloha A – Celoroční vzdělávací program Školní družiny Základní školy speciální Děčín

PODZIM

- Seznámení dětí s prostředím ve školní družině a s pravidly bezpečnosti při pobytu a činnostech ve školní družině a okolí.
- Vycházky – upozornění na nebezpečné otravy při sběru a konzumaci plodů a bobulí.
- Orientace v okolí školy.
- Pozorování změn v přírodě.
- Sběr přírodnin na PV a VV.
- Míčové hry a soutěže na hřišti a v tělocvičně.
- Podzimní výzdoba školní družiny a školy

Září

- seznámení s novými kamarády
- beseda – kamarád se zdravotním postižením
- malba – vzpomínky na prázdniny
- dekorace – barvy na sklo
- vycházky do okolí družiny, orientace v terénu
- četba pohádek, příběhů
- didaktické hry, dětské časopisy
- zpěv oblíbených písní, poslech moderní hudby
- jednoduchá cvičení na protažení těla

Říjen

- podzimní listy (kreslení, obtiskování, poznávání)
- výroba papírových draků a vlaštovek
- barvy a chutě podzimu – co se děje s přírodou, sběr přírodního materiálu (listy, kaštany, žaludy, šišky, bukvice, mech...), příprava pokrmu se sezónního ovoce
- relaxace na koberci, poslech odpočinkové hudby

Listopad

- uvolňovací jógová cvičení
- stolní a společenské hry, omalovánky, poslech pohádek na CD
- výroba strašidýlek z různého materiálu
- výroba adventního kalendáře
- sólový i sborový zpěv, dramatizace pohádky
- fonetická cvičení a řečová výchova
- halloween

ZIMA

- Výroba vánočních dárků.
- Hry na sněhu.
- DVD (za nepříznivého počasí).
- Příprava na školní besídku.
- Zimní výzdoba školní družiny.

Prosinec

- vánoční koledy
- čertovský bál
- výroba vánočních ozdob, dárků, přání a svíců
- vánoční besídka
- advent – četba pranostik, přísloví a pořekadel, vánoční zvyky
- návštěva – muzea, vánoční výstavy, knihovny

Leden

- koulování, hry na sněhu
- vycházky do přírody – pozorování ptáků u krmítka, pozorování a krmení vodního ptactva
- výchovná beseda – zdravení, žvýkání, plivání, pokřikování, dodržování hygienických návyků
- psychosociální hra – určování tvaru, materiálu, povrchu, barvy předmětu, chutě a vůně potravin, hlasy a doteky kamarádů (využití všech smyslů).

Únor

- svatý Valentýn – výroba srdíček a přáníček
- míčové hry a soutěžení v tělocvičně
- karneval, výroba masek
- zdravá a nezdravá výživa, sestavování zdravého jídelníčku
- beseda – lidské tělo, první pomoc, nemocní slabší kamarádi

JARO

- výroba dáreků a přání – Velikonoce, Den matek
- dopravní výchova
- ochrana přírody – jarní květiny, léčivé byliny
- svátek jara – zvyky, obyčeje
- jarní výzdoba školní družiny

Březen

- jarní květiny – poznávání, kreslení, pozorování změn v přírodě
- návštěva knihovny
- má oblíbená kniha
- z pohádky do pohádky – kreslení pohádkových postav
- kolektivní hry v kruhu, dechová cvičení

Duben

- Velikonoce – zvyky, výzdoba školní družiny, kraslice, zajíčci....
- Den země
- pálení čarodějnic – kotlíkový guláš, masky
- dopravní značky

Květen

- Den maminek – kreslení, zpívání a vyrábění dáreků
- pohybové hry na hřišti
- člověče nezlob se – soutěž o nejlepšího hráče
- beseda moje rodina

LÉTO

- kolektivní hry na hřišti
- úklid her a hraček ve školní družině

Červen

- soutěže v běhu
- míčové hry na hřišti
- kreslení křídou na beton
- výlet se školní družinou
- bowling
- den dětí – disciplíny a soutěže
- beseda o bezpečnosti a chování o letních prázdninách – prevence úrazů

Červenec

- letní prázdniny

Srpen

- letní prázdniny

Příloha B – Dotazník

Dotazník

Dotazník pro

Autor:

Milá paní vychovatelko/asistentko,

prosím Vás o vyplnění dotazníku, který je součástí výzkumu zaměřeného na využívání výtvarných a pracovních činností ve školní družině speciální.

Dotazník je anonymní, získané údaje budou použity jen pro účely výzkumu. Odpovědi se nebudou spojovat s Vaší osobou.

Při jednotlivých otázkách zakroužkujte, prosím, tu odpověď, která vyjadřuje Váš názor, anebo více odpovědí, zda je toto při otázce uvedeno.

Název školy: **Speciální škola, Děčín IX – Bynov, Teplická 65**

Třída: **Školní družina**

Datum:

1. Jaká je průměrná návštěvnost ranní družiny?

.....

2. Jaká je průměrná návštěvnost odpolední družiny?

.....

3. S jakými dětskými vadami mimo mentální se v družině setkáváte?

.....

4. Disponuje školní družina dostatečným množstvím didaktických pomůcek potřebných pro výtvarnou činnost:

Určitě ano	Spíše ano	Spíše ne	Určitě ne	neumím posoudit
1	2	3	4	5

5. Disponuje školní družina dostatečným množstvím didaktických pomůcek potřebných pro pracovní činnosti:

Určitě ano	Spíše ano	Spíše ne	Určitě ne	neumím posoudit
1	2	3	4	5

6. Kde všude probíhá výtvarná činnost žáků ve školní družině?

- Přimo v družině.
- Ve školní dílně.
- Venku.
- Jinde:

7. Kde všude probíhá pracovní činnost žáků ve školní družině?

- Přimo v družině.
- Ve školní dílně.
- Venku.
- Jinde:

8. Jakých výchovně-vzdělávacích metod využíváte při výtvarných činnostech nejčastěji? (zakroužkujte všechny možné odpovědi)

- Motivační metody
- Úvodní motivační metody
- Průběžné motivační metody
- Expoziční metody
- Metody přímého přenosu poznatků
- Metody zprostředkovaného přenosu poznatků
- Metody demonstrační
- Metody pracovní
- Dramatické metody
- Metody heuristické
- Samostatná práce
- Metody fixační
- Metody opakování vědomostí
- Metody nácviku dovedností

Klasifikační metody

Jiné metody:

9. Jakých výchovně-vzdělávacích metod využíváte při pracovních činnostech nejčastěji? (zakroužkujte všechny možné odpovědi)

Motivační metody

Úvodní motivační metody

Průběžné motivační metody

Expoziční metody

Metody přímého přenosu poznatků

Metody zprostředkovaného přenosu poznatků

Metody demonstrační

Metody pracovní

Dramatické metody

Metody heuristické

Samostatná práce

Metody fixační

Metody opakování vědomostí

Metody nácviku dovedností

Klasifikační metody

Jiné metody:

10. Uved'te, prosím, tři podle Vás nejsmyslnější výtvarné činnosti využívané ve školní družině:

1).

2)

3)

11. Uved'te, prosím, tři výtvarné činnosti v družině, které mají žáci nejraději:

1).

2)

3)

12. Uved'te, prosím, tři podle Vás nejmysluplnější pracovní činnosti využívané ve družině:

- 1).
- 2)
- 3)

13. Uved'te, prosím, tři pracovní činnosti v družině, které mají žáci nejraději:

- 1).
- 2)
- 3)

14. Které výtvarné techniky využíváte při výtvarné činnosti?

- Malování
- Kreslení
- Akční tvorba
- Pop-art
- Land-art
- Body-art
- Výtvarná tvorba se šablonami
- Výtvarné projekty
- Prostorová tvorba
- Netradiční výtvarné techniky a materiál
- Skupinová výtvarná tvorba

15. Pozorujete rozvoj lehké motoriky u dětí, které navštěvují školní družinu?

Určitě ano	Spíše ano	Spíše ne	Určitě ne	neumím posoudit
1	2	3	4	5

16. Pokud ano, myslíte se, že k tomuto rozvoji motorických schopností přispěla výtvarná činnost ve školní družině?

Určitě ano	Spíše ano	Spíše ne	Určitě ne	neumím posoudit
1	2	3	4	5

17. Pokud ano, myslíte se, že k tomuto rozvoji motorických schopností přispěla pracovní činnost ve školní družině?

Určitě ano	Spíše ano	Spíše ne	Určitě ne	neumím posoudit
1	2	3	4	5

18. Cítíte dostatečnou podporu školní družiny ze strany školy?

Určitě ano	Spíše ano	Spíše ne	Určitě ne	neumím posoudit
1	2	3	4	5

19. Cítíte dostatečnou podporu školní družiny ze strany rodičů?

Určitě ano	Spíše ano	Spíše ne	Určitě ne	neumím posoudit
1	2	3	4	5

20. Cítíte dostatečnou podporu školní družiny ze strany veřejnosti a dotčených orgánů?

Určitě ano	Spíše ano	Spíše ne	Určitě ne	neumím posoudit
1	2	3	4	5

21. Jak bys charakterizoval(a) dětský kolektiv, který v současnosti navštěvuje školní družinu? (zakroužkuj všechny možné odpovědi)

☐ Pečlivý	☐ Nepřátelský
☐ Sounáležitý	☐ Lhostejný
☐ Dobrosrdečný	☐ Podporující se
☐ Náročný	☐ Nešťastný
☐ Snaživý	☐ Spokojený
☐ Kamarádský	☐ Spolupracující
☐ Odvážný	☐ Frustrovaný
☐ Zakřiknutý	☐ Nadaný

22. Jste spojený(á) s výsledky své práce?

Určitě ano	Spíše ano	Spíše ne	Určitě ne	neumím posoudit
1	2	3	4	5

23. Naplňuje Vás vaše práce?

Určitě ano	Spíše ano	Spíše ne	Určitě ne	neumím posoudit
1	2	3	4	5

Příloha C – Výsledky dotazníku pro vedoucí družiny

Otázka:

Jaká je návštěvnost školní družiny?

Vedoucí družiny:

Návštěvnost ŠD je vysoká. Počet dětí ve školní družině je 19 (dvě oddělení).

Otázka:

Jaký personál se podílí na každodenní činnosti školní družiny?

Vedoucí družiny:

Dvě kvalifikované vychovatelky, jedna asistentka pedagoga na poloviční úvazek a jedna asistentka pedagoga, která posiluje 4 x týdně přes oběd.

Otázka:

Je počet dětí, které školní družinu navštěvují, přímo úměrný počtu vychovatelek v družině?

Vedoucí družiny:

Vzhledem k postižení žáků je počet vychovatelek dostačující, ale větší počet asistentek pedagoga bychom pro efektivnější chod družiny mile uvítali.

Otázka:

S jakými typy dětí se speciálními potřebami se v družině nejčastěji setkáváte?

Vedoucí družiny:

Chodí k nám děti s lehkým a středně těžkým mentálním postižením. Dále děti s kombinací vad, děti s autismem a děti s psychiatrickým zatížením.

Otázka:

Který druh postižení je pro Vás osobně největším oříškem ve výchovně-vzdělávacím procesu?

Vedoucí družiny:

Pro mě je největším oříškem postižení autistického spektra.

Otázka:

Jaké výtvarné a pracovní činnosti využíváte?

Vedoucí družiny:

Kresba, malba, grafika (různé otisky), prostorová tvorba, jednoduché vyšívání, vaření – zhotovování studených pokrmů, stříhání, lepení.

Otázka:

Jakých metod v práci využíváte při výtvarných a pracovních činnostech?

Vedoucí družiny:

- *Záznamy autentických smyslových zážitků – představy, fantazie, emoce;*
- *Vyhledávání a pojmenovávání barev a tvarů;*
- *Využívání rozmanitých přírodních i umělých materiálů;*
- *Využívání vlastního těla (otisky prstů, dlaní, chodidel);*
- *Metody komunikační a prostorově orientační, dále podle znázornění a vzoru;*
- *Skupinová tvorba;*
- *Spojení výtvarné a pracovní činnosti s hudbou;*
- *Vyhledávání a využívání reprodukcí – obrázky, fotky, časopisy.*

Otázka:

Které výtvarné a pracovní činnosti jsou v družině nejoblíbenější (pro žáky)?

Vedoucí družiny:

Kresba, malba, lepení, stříhání, otisky prstů, dlaní a z pracovních činností vaření.

Otázka:

Jakým způsobem se snažíte žáky motivovat k činnosti?

Vedoucí družiny:

Nasazením příjemné a uvolňující atmosféry s užitím hudby či vyprávěním. Seznamováním s netradičními technikami, dáváme prostor kreativě žáka. Snažíme se podpořit jejich prožívání a spontánnost. Organizujeme výstavky a výzdoby ve školní družině a v prostorách školy z výtvarných děl a prací dětí.

Otázka:

Do jaké míry pozorujete u žáků jejich zlepšení v jemné motorice?

Vedoucí družiny:

Do jisté míry ano, nácvikem a tréninkem určitých činností dochází ke zlepšení v jemné motorice.

Otázka:

Jak hodnotíte Vy osobně činnost družiny jako celku?

Vedoucí družiny:

Činnost školní družiny hodnotím velice kladně. Personál přistupuje ke své práci zodpovědně, s láskou, elánem a s vysokým pracovním nasazením. Snažíme se navodit příjemnou atmosféru, motivovat žáky k pracovním a výtvarným činnostem a posunout je v sociální sféře. Žáci navštěvují školní družinu rádi, kdyby se zvýšila kapacita prostorů a také personální, mohli bychom přijmout větší počet žáků.

Otázka:

Jaké jsou Vaše návrhy na zlepšení a zefektivnění práce ve školní družině?

Vedoucí družiny:

Navýšit počet či úvazky pedagogických asistentů. Pracovat na zlepšení komunikace a spolupráci s rodiči. Pokud máme děti posunout po sociální stránce, potřebujeme podporu a spolupráci ze stran rodičů.

Příloha D – Dodatečné informace k hospitačním záznamům

HOSPITAČNÍ ZÁZNAM 1

Didaktické metody výchovy

Žáci pracovali skupinovou formou a formou individuální. Byla použita metoda myšlenkové mapy⁸².

Didaktické zásady výchovy

Ve výtvarně-pracovní činnosti byly uplatňovány zásady názornosti, systematičnosti, individuálního přístupu, aktivity, přiměřenosti a zpětné vazby. Vychovatelka respektovala všechny výše zmíněné výchovné principy.

Práce s výtvarnými a pracovními pomůckami

Při realizaci činnosti byly použity převážně přírodní materiály a pomůcky. Jednalo se o 5 ks brambor, keramický květináč, písek, párátko, špejle, temperové barvy, štětce.

Výtvarné a pracovní činnosti

Příprava a úklid pracovního místa, příprava pomůcek, malování temperovými barvami, konstrukční činnost.

Uplatněné metody výchovy

Metoda motivace, demonstrace, požadavku a vysvětlování.

Aplikované obsahové prvky výchovy

Obsahová stránka výchovy měla prvky rozumové, výtvarné a pracovní.

Osobnostní charakteristika vyučujícího

Vystupování vychovatelky a její komunikace se žáky: Paní vychovatelka vystupovala před žáky velice příjemně a hodně dbala na správný mluvený projev žáků i svůj vlastní.

---

⁸² Myšlenková mapa je grafické uspořádání klíčových slov, doplněné obrázky vyznačující vzájemné vztahy a souvislosti.

V průběhu vyrábění se vychovatelka aktivně věnovala všem žákům, pomáhala, podrobně jim vše vysvětlovala tak, aby žáci co nejlépe pochopili, jak mají při práci postupovat.

Profesní zručnosti vychovatelky: Vychovatelka byla perfektně připravená, její zručnost mě velice mile překvapila, bylo vidět, že ji výtvarné i pracovní činnosti hodně baví, a že je moc šikovná a zručná. Vystupování vychovatelky bylo velmi energické, žáky pod jejím vedením práce moc baví. Paní vychovatelka na mě působila profesionálně, přirozeně a aktivně, po celou dobu své návštěvy jsem měla moc příjemný pocit a cítila jsem z ní, že pro tuto práci je jak stvořená.

Hodnocení žáků vychovatelkou: Na závěr činnosti proběhla reflexe žáků. Žáci byli vychovatelkou pochváleni. Ocenila jejich aktivní a pozitivní přístup k práci.

Charakteristika žáků

Aktivita žáků, komunikace: Aktivita žáků byla vysoká, pracovali s nadšením a musím říct, že byli velmi šikovní a pracovití. Během práce si žáci mezi sebou povídali a navzájem si pomáhali.

Atmosféra v družině: V družině panovala příjemná, přátelská a pohodová atmosféra.

Vztah mezi žáky: Žáci se k sobě chovali moc hezky. Ti zručnější pomáhali méně zručným, o pomoc si vzájemně požádali a také děkovali. Měla jsem z nich pozitivní pocit.

Celková úprava družiny

Prostředí družiny bylo čisté, upravené a útulné. Výzdoba byla aktuální a tematická k danému období. Žáci měli k dispozici mnoho hraček a pomůcek, mají i relaxační místnost, kde žáci rádi tráví nejvíce času.

Konkrétní řešení situací ve výchově

Během pracovní činnosti pošťouchl žák Jirka paní vychovatelku a řekl jí, že vypadá jako „Jožin z bažin“.

Žák Jirka: „*Paní vychovatelko, Vy vypadáte jako „Jožin z bažin.“* (smích)

Vychovatelka: „*Jirko, tvůj komentář je velmi nevhodný*“

Žákyně Nikolka: „*Jirko, ty jsi ale hloupý, to se přece paní vychovatelce neříká.*“

Žák Jirka: „*Omlouvám se, paní vychovatelko, já to nemyslel zle.*“

Vychovatelka Jirkovu omluvu přijímá s úsměvem.

Vlastní zhodnocení situace:

Myslím si, že vzniklá situace byla velmi úsměvná, protože Jirka to vůbec nemyslel špatně vůči své paní vychovatelce. Líbila se mi pohotová reakce vychovatelky, jak celou situaci zvládla s úsměvem a Jirkovi klidným a přátelským hlasem vysvětlila, že takové komentáře jsou nevhodné. Jirka si to ihned uvědomil, dal vychovatelce za pravdu a do konce pracovní činnosti se jí stále omlouval. Jirkovo nevhodné chování poučilo jeho i všechny spolužáky o etických zásadách vůči starším osobám a autoritám, takže bylo pro danou vyučovací jednotku nakonec i přínosem.

Prostředí a materiální vybavení školní družiny:

Školní družina má k dispozici dvě oddělení v přízemí budovy školy. Oddělení jsou vybavena standardně, tedy nábytkem, pomůckami, stolními hrami, hračkami, stavebnicemi, televizí, DVD přehrávačem, radiomagnetofonem a CD přehrávačem. Školní družina má k dispozici také pracovnu, hernu, tělocvičnu, cvičnou kuchyňku, počítačovou učebnu a školní zahradu. Z rámcového školního programu školy vyplývá, že vychovatelky průběžně pečují o materiální vybavení, zajišťují doplňování a zlepšování materiálních podmínek, zejména pro výtvarné, sportovní a rekreační činnosti.

HOSPITAČNÍ ZÁZNAM 2**Didaktické metody výchovy**

Jelikož děti měly vždy jednu paletu s barvami ve dvojici, byla nutná jejich komunikace mezi sebou. Děti se nenásilnou formou učily ohleduplnosti a kompromisu. Ačkoli se někdy nedohodly (pokud potřebovaly stejnou barvu) pí. vychovatelka jim ukázala, jak vzniklou situaci vyřešit v klidu a bez hádek.

Didaktické zásady výchovy

Ve výtvarně-pracovní činnosti byly uplatňovány zásady názornosti, systematičnosti, individuálního přístupu, aktivity, přiměřenosti a zpětné vazby. Vychovatelka respektovala všechny výchovné principy.

Práce s výtvarnými a pracovními pomůckami

Během realizace byl důraz kladen na práci s korkem, který nahradil razítko. Děti jistým způsobem rozvíjely jemnou motoriku, jelikož u korku bylo nutné zaujmout jiný úchop, než je tomu u štětce, tužky a pera. Děti ocenily změnu a mnohem více se projevila jejich kreativita. Dále bylo využito barev, štětce a papíru. Tyto materiály a pomůcky nejsou dětem cizí, proto nebylo nutné jim práci dlouho vysvětlovat. Nicméně u této činnosti nebyl na dětech vidět takový zájem o práci.

Výtvarné a pracovní činnosti

Příprava a úklid pracovního místa, příprava pomůcek, malování temperovými barvami, práce s novým materiálem.

Uplatněné metody výchovy

Metoda motivace, demonstrace, požadavku a vysvětlování.

Aplikované obsahové prvky výchovy

Obsahová stránka výchovy měla prvky rozumové, výtvarné a pracovní.

Osobnostní charakteristika vyučujícího

Vystupování vychovatelky a její komunikace se žáky: Paní vychovatelka vystupovala před žáky velice profesionálně a dbala na kvalitní mluvený projev žáků a také svůj vlastní. V průběhu vyrábění se vychovatelka aktivně věnovala žákům, pomáhala a zřetelně i podrobně jim vše vysvětlovala tak, aby žáci vše, co nejlépe pochopili, jak mají při práci postupovat. Učitelka děti motivovala a snažila se je uvolnit. Jejím cílem bylo, aby se jejich mysl přestala soustředit na starosti ze školy aj. Její klidný a pozitivní přístup se dětem zjevně líbil a přinesl kladné výsledky. I přesto, že se musela potýkat s drobnými hádkami, dokázala situaci řešit v klidu a bez křiku. Vždy dětem důrazně vysvětlila, jak se mají chovat. Paní vychovatelka má u dětí přirozenou autoritu a málokdy se musí uchýlovat k trestům (čtení, psaní, aj.).

Profesní zručnosti vychovatelky: Paní vychovatelka byla na činnost příslušně připravená. Opět bylo patrné, že pí. vychovatelka má sama ráda výtvarné činnosti. Její přístup a chování má velký vliv na děti a to především pozitivní. Děti ji poslouchají, aniž by si

jejich pozornost musela vynucovat. Vystupování vychovatelky během činnosti bylo velmi energické.

Hodnocení žáků vychovatelkou: Na závěr činnosti proběhla reflexe žáků. Žáci byli vychovatelkou pochváleni jak jednotlivě, tak na závěr i skupinově. Vychovatelka poukázala na to, že když děti poslouchají, dokáží vytvářet krásné věci. Ocenila aktivní a pozitivní přístup k práci všech dětí bez rozdílu. Na konci činnosti již nezmiňovala problémy, které se objevily během tvorby. Děti tak nenabýly dojmu, že jim vychovatelka bude prohrašky neustále připomínat.

Charakteristika žáků

Aktivita žáků, komunikace: Děti byli velice aktivní a byl u nich patrný zájem o činnost. U nikoho nebyl zaznamenán nezájem a apatie vůči činnosti. Žádné z dětí nemělo problém s komunikací, naopak, všichni se aktivně zapojovaly do diskuse. Velký podíl na takové atmosféře má pí. vychovatelka, která dokázala děti příslušně motivovat a “probudila v nich tvůrčího ducha“. Nikdo se nesnažil povyšovat, nebo se někomu posmívat. Drobné konflikty, které vznikly, byly ihned vyřešeny.

Atmosféra v družině: V družině panovala příjemná, přátelská a pohodová atmosféra, která byla podpořena čtení pohádek paní vychovatelkou.

Vztah mezi žáky: Mezi dětmi panovala dobrá nálada. Ve třídě jsou dobré vztahy. Děti se k sobě chovají moc pěkně a ohleduplně. Vzájemně si pomáhají. Až na malé potyčky celá činnost probíhala bez problému. Nicméně i tyto rozpory vznikly neúmyslně, např. již zmíněné vypotřebování barev. Velký podíl na vztahu mezi dětmi má vychovatelka, která je po celou dobu vede ke spolupráci.

Celková úprava družiny

Prostředí družiny bylo čisté, upravené a útulné. Výzdoba byla aktuální a tematická k danému období. Žáci měli k dispozici mnoho hraček a pomůcek, mají i relaxační místnost, kde žáci rádi tráví nejvíce času.

Konkrétní řešení situací ve výchově

Během činnosti došlo k jistému nedorozumění mezi žáky, a sice k nedostatku barev. Jelikož děti spolupracovaly ve dvojicích jednou paletou barev, došlo k tomu, že jestliže

si jeden žák oblíbil jednu bravu, tak brzo byla vypotřebovaná. Výsledkem bylo rozhořčení druhého dítěte, které chtělo s barvou také malovat. Nicméně tuto situaci dítě nezavinilo úmyslně. Vychovatelka jednala pohotově. Dítěti, které barvu vypotřebovalo, klidným hlasem vysvětlila, že stromy jsou barevné, a tudíž má využívat všechny barvy a také, že jeho kamarád chtěl “žlutou“ barvu také použít. Druhému dítěti zase vysvětlila, že to jeho kamarád neuděl schválně a že jeho strom bude jedinečný, protože na jediném nebude právě žlutá barva. Vychovatelka situaci vyřešila skvěle. Děti se ihned přestaly dohadovat a obviňovat.

Vlastní zhodnocení situace

Mezi dětmi často vznikají tato nedorozumění a je pouze na dospělé osobě, jak jim situaci vysvětlí. Je nutné, aby děti znaly správné řešení. V žádném případě by nemělo dojít k rozvinutí a podpoření vzniklé agrese. Také by se dozor měl vyvarovat nadržování jednomu z žáků. V tomto případě vychovatelka zvládla situaci skvěle. Ani jedno z dětí nemělo pocit, že by mu byla dána vina za něco, co nezpůsobil. Oceňuji, že vychovatelka situaci řešila v klidu a s rozvahou. Děti upozornila, jak se v takové situaci mají chovat. Poučení to bylo nejen pro dva kamarády, ale také pro zbývající děti ve třídě. Vzniklá situace nijak nenarušila činnost, z mého pohledu především díky rychlému jednání pí. vychovatelky.

Prostředí a materiální vybavení školní družiny

Školní družina má k dispozici dvě oddělení v přízemí budovy školy. Oddělení jsou vybavena standardně, tedy nábytkem, pomůckami, stolními hrami, hračkami, stavebnicemi, televizí, DVD přehrávačem, radiomagnetofonem a CD přehrávačem. Školní družina má k dispozici také pracovnu, hernu, tělocvičnu, cvičnou kuchyňku, počítačovou učebnu a školní zahradu. Z rámcového školního programu školky vyplývá, že vychovatelky průběžně pečují o materiální vybavení, zajišťují doplňování a zlepšování materiálních podmínek, zejména pro výtvarné, sportovní a rekreační činnosti.

HOSPITAČNÍ ZÁZNAM 3

Didaktické metody výchovy:

Paní vychovatelce se povedlo propojit více činností najednou a rozvíjet, jak fantazii a tvořivost dětí, tak upevňovat jejich vzájemné kamarádské vztahy a spolupráci. U dětí je velmi důležité, aby se rozvíjely právě tyto vlastnosti a ony se tak nestaly asociálními.

Didaktické zásady výchovy:

Ve výtvarně-pracovní činnosti byly uplatňovány zásady názornosti, systematickosti, individuálního přístupu, aktivity, přiměřenosti a zpětné vazby. Vychovatelka respektovala všechny výchovné principy.

Práce s výtvarnými a pracovními pomůckami:

Děti během realizace pracovaly s originálním materiálem. Přírodniny, které měly k dispozici, pro ně sice byly známé, ale nikoli v podobě jakou jim dávaly svou práci. Z listů dělaly uši, z pytloviny tváře apod. Děti si opět skvěle procvičily jemnou motoriku. Jednotlivé materiály uchopovaly do rukou a dále s nimi pracovali. Jelikož se nejednalo o standartní pomůcky, jejich úchop musel být vždy jiný a něčím pro ně přínosný. Vychovatelka musela zvýšit svou pozornost a to především když děti manipulovaly s nůžkami a lepidlem.

Výtvarné a pracovní činnosti:

Příprava a úklid pracovního místa, příprava pomůcek, barvení temperovými barvami, práce s novým materiálem.

Uplatněné metody výchovy:

Metoda motivace, demonstrace, požadavku a vysvětlování.

Aplikované obsahové prvky výchovy:

Obsahová stránka výchovy měla prvky rozumové, výtvarné a pracovní.

Osobní charakteristika vyučujícího:

Vystupování vychovatelky a její komunikace se žáky: Paní vychovatelka pro děti vymyslela tematickou činnost k danému ročnímu období. Je patrné, že své žáky zná a ví, čím je zaujmout. Navíc jejich radost z tvorby podpořila tím, že jim oznámila: „Příště si draka půjdeme pouštět ven, když bude pěkné počasí a budete hodní.“. Vychovatelka děti nejen motivuje k dobrému chování, ale dokáže je za to náležitě odměnit. Její přístup je profesionální. Aby se během činnosti mohla naplno věnovat dětem, připravuje si vše předem mimo svou pracovní dobu. Díky tomu se nestalo, že by musela pro něco odcházet, nad něčím se pozastavovat. Dětem se věnovala “naplno“ po celou dobu tvorby draka. Její komunikace s dětmi nebyla monotónní, nejen že měnila tempo, ale také gradovala s hlasem. Zajímavé bylo, že jim během práce také zpívala písničky a děti se přidávaly. Vychovatelka dokázala plně zaujmout celou třídu. Tón jejího hlasu byl klidný, rozvázný a jistý. Je patrné, že žáci vědí, že na paní vychovatelku se mohou spolehnout. Nicméně bylo patrné, že znají tzv. “hranice“, přes které nemohou překročit, jelikož by následoval trest, např. za běhání s nůžkami v ruce. V takovém případě stačilo pí. vychovatelce mírně zvýšit hlas a žák ihned pochopil, že to nebylo správné. Pro vychovatelku je na prvním místě především bezpečnost dětí.

Profesní zručnosti vychovatelky: Paní vychovatelka má výtvarné činnosti jako osobní koníček, což se projevilo ve chvíli, kdy děti měly různé požadavky jak draka vylepšit. Byla pohotová a jejich přání splnila. Výsledný produkt byl krásný. Vychovatelka dala dětem velký prostor vytvořit draka dle jejich představ a pouze vylepšovala některé prvky. Je patrný její cit pro estetiku, jelikož ráz draka se nikterak nezměnil, pouze podpořila dětské myšlenky a dokončila to. Do činnosti se tedy plně zapojila, ale pomáhala pouze s tím co děti sami nezvládly nebo se jim, dle jejich slov, nepovedlo.

Hodnocení žáků vychovatelkou: Během činnosti vychovatelka děti neustále chválila. Ona sama nejlépe ví, jak je motivovat a zaujmout, a tudíž by prý, nikdy ne zvolila pouze kresbu pastelkami. Děti hodnotí jako zvědavé a aktivní, z toho důvodu i činnost, kterou provádí, musí být zajímavá, stejně jako její výsledek. Děti se do činnosti zapojily s radostí. V některých případech je musela usměrňovat, jelikož jejich nadšení z draka bylo tak velké, že práci chtěly mít rychle hotovou. Na dětech byla patrná radost z tvorby draka. Nedělalo jim ani potíže spolupracovat, naopak se mezi nimi rozvinula zajímavá diskuse

o tom, jaký drak bude a k čemu bude sloužit. Zajímavým se staly příběhy, které vznikaly o draku během tvorby.

Charakteristika žáků:

Žáci v této třídě jsou velice zvědaví a aktivní. Z toho důvodu je nutný neustálý dohled. Žáci se dokážou nadchnout téměř pro jakoukoli aktivitu. Ve třídě se nenachází žádné dítě, které by mělo tendence narušovat kolektiv. Vztahy mezi dětmi jsou dobré. Děti si spolu rády hrají a nikoho nevyčleňují. Nicméně je explicitní, že chlapci si raději hrají s chlapci a dívky s dívkami, jako je tomu ve všech kolektivech. Všechny děti jsou šikovné a manuálně zručné, ačkoli jde někomu výtvarná činnost mnohem lépe, nebylo patrné povyšování. Naopak i ti, kteří jsou slabší v manuální činnosti, se rádi zapojili do tvorby draka.

Celková úprava družiny:

Prostředí družiny bylo čisté, upravené a útulné. Výzdoba byla aktuální a tematická k danému období. Žáci měli k dispozici mnoho hraček a pomůcek, mají i relaxační místnost, kde žáci rádi tráví nejvíce času.

Konkrétní řešení situací ve výchově:

Paní vychovatelka má u dětí přirozenou autoritu. Tudiž všechny děti jí poslouchají a neobjevují se tendence narušovat chod činnosti. Avšak i zde se vyskytly malé situace, které si žádaly "zásah" paní vychovatelky. Jednou z takových situací bylo běhání s nůžkami v rukou. Vychovatelka celou situaci vyřešila pouze mírným zvýšením hlasu a upozorněním, že s nůžkami v ruce se neběhá, jelikož by si mohli ublížit. Také děti upozornila, že jestli uvidí někoho běhat s nůžkami v ruce, tak si půjde sednout na židličku a bude se pouze dívat, jak děti malují draka. V jejím zájmu je především bezpečnost dětí, i přesto, že se vždy snaží, aby se děti nenudily, je někdy nutné je upozornit, na nebezpečí, které hrozí a v případě nedodržení pravidel na trest. Kdyby k takovému upozornění nedošlo a děti by nevěřily tomu, že paní vychovatelka je schopná trest udělit, nepřestaly by pobíhat s nůžkami v rukou a mohlo by dojít k úrazu.

Paní vychovatelka zvolila adekvátní trest, který pouze dětem oznámila a nebyla nucena nikoho potrestat. Děti se obávaly toho, že by se nemohly podílet na činnosti.

Vlastní zhodnocení situace:

Jednání vychovatelky bylo profesionální. Nezačala na děti křičet. Také jim dala možnost se polepšit tím, že jim ihned neudělila trest. Bylo patrné, že děti pí. vychovatelku dobře znají a že ví, že by dostála toho, co řekla. Její postoj a pozice vůči dětem, kterou má si pravděpodobně musela vytvořit již dříve. Její jednání v dané situaci nebylo nerozvážené, věděla přesně, co na děti platí a jak je má usměrnit, aniž by se musela uchýlovat ke křiku, nebo k trestům. Jelikož děti ihned uposlechly požadavek, není důvod se domnívat, že by vychovatelka jinou situaci nezvládla. Zachovala se adekvátně ke vzniklé situaci.

Prostředí a materiální vybavení školní družiny:

Školní družina má k dispozici dvě oddělení v přízemí budovy školy. Oddělení jsou vybavena standardně, tedy nábytkem, pomůckami, stolními hrami, hračkami, stavebnicemi, televizí, DVD přehrávačem, radiomagnetofonem a CD přehrávačem. Školní družina má k dispozici také pracovnu, hernu, tělocvičnu, cvičnou kuchyňku, počítačovou učebnu a školní zahradu. Z rámcového školního programu školky vyplývá, že vychovatelky průběžně pečují o materiální vybavení, zajišťují doplňování a zlepšování materiálních podmínek, zejména pro výtvarné, sportovní a rekreační činnosti.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Barbora Fürbacherová

Obor: Speciální pedagogika – vychovatelství

Forma studia: prezenční / kombinovaná

Název práce: Výtvarné a pracovní činnosti ve školní družině základní školy speciální

Rok: 2017

Počet stran textu bez příloh: 55

Celkový počet stran příloh: 23

Počet titulů českých použitých zdrojů: 25

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 13

Vedoucí práce: PhDr. Josef Slowík, Ph.D.